

Bruxelles, den **XXX**
[...](2020) **XXX** draft

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN

**Kommissionens meddelelse om de nationale domstoles håndhævelse af
statsstøttere reglerne**

Udkast til meddelelse fra Kommissionen om de nationale domstoles håndhævelse af statsstøttere reglerne

1. INDLEDNING	2
1.1. Ordningen for statsstøttekontrol.....	3
1.2. Standstill-klausulen	4
2. GENERELLE PRINCIPPER FOR HÅNDHÆVELSE AF STATSSTØTTEREGLERNE ..	5
2.1. Princippet om loyalt samarbejde	5
2.2. Anvendelse af principperne om ækvivalens og effektivitet i nationale procedurer	6
2.2.1. Søgsmålskompetence	7
2.2.2. Kompetence.....	8
2.2.3. Princippet om retskraft (<i>res judicata</i>).....	8
3. KOMMISSIONENS ROLLE	9
3.1. Kommissionens enekompetence	10
3.2. Kommissionens beføjelser til at håndhæve statsstøttere reglerne	10
4. DE NATIONALE DOMSTOLES ROLLE	11
4.1. Afgrænsning af de nationale domstoles kompetence i forbindelse med anvendelse af statsstøttere reglerne.....	12
4.1.1. Efter en afgørelse truffet af Kommissionen	12
4.1.2. Efter en kommissionsafgørelse, der erklærer en støtte forenelig.....	13
4.1.3. Efter en åbningsafgørelse truffet af Kommissionen	13
4.2. De nationale domstoles kompetencer.....	14
4.2.1. Vurdering af tilstedeværelsen af støtte	15
4.2.2. Vurdering af, hvorvidt der er sket en overtrædelse af standstill-klausulen	15
4.2.2.1. Anvendelse af betingelserne i gruppefritagelsesforordningerne	15
4.2.2.2. Eksisterende støtte	16
4.2.3. Beskyttelse af rettighederne for personer, der er berørt af en overtrædelse af standstill-klausulen	17
4.2.3.1 Indstilling eller ophævelse af gennemførelsen af foranstaltningen	17
4.2.3.2 Tilbagesøgning	18
4.2.3.3 Foreløbige forholdsregler	20
4.2.3.4 Erstatningssager.....	21
5. SAMARBEJDE MELLEM KOMMISSIONEN OG DE NATIONALE DOMSTOLE.....	24
5.1. Bistand fra Kommissionen til de nationale domstole	25
5.1.1. Former for samarbejde	25
5.1.1.1. Meddelelse af oplysninger til de nationale domstole	25
5.1.1.2. Videregivelse af udtalelser om spørgsmål vedrørende anvendelsen af statsstøttere reglerne	27
5.1.1.3. Fremsættelse af amicus curiae-bemærkninger	29
5.1.2. Fælles kontaktpunkt og offentliggørelse af udtalelser og amicus curiae-bemærkninger	30
5.2 Bistand fra de nationale domstole til Kommissionen	31

6. KONSEKVENSER AF MANGLENDE OVERHOLDELSE AF STATSSTØTTEREGLERNE OG AFGØRELSE	31
6.1. Procedurer om ulovlig støtte ved Kommissionen	32
6.2. Traktatbrudsprocedurer	32
7. AFSLUTTENDE BESTEMMELSER	33

1. INDLEDNING

- (1) Siden 2012 har Europa-Kommissionen ("Kommissionen") haft fokus på at gennemføre dagsordenen for modernisering af statsstøttere reglerne¹. Kommissionen har som led i denne modernisering vedtaget en pakke med lovgivning, retningslinjer, rammebestemmelser og meddelelser vedrørende vurdering af statsstøtteforanstaltninger. Denne pakke har givet Kommissionen mulighed for at rette sin forudgående statsstøttekontrol mod de sager, der har størst indvirkning på det indre marked, samtidig med at den har styrket samarbejdet med medlemsstaterne om håndhævelse af statsstøttere reglerne. Kommissionen har i dette øjemed udvidet medlemsstaternes muligheder for at yde støtte uden forudgående kontrol fra Kommissionens side ved at indføre yderligere undtagelser fra pligten til at underrette Kommissionen om alle planlagte statsstøtteforanstaltninger. Dermed er omfanget af støtte, der ydes på grundlag af gruppefritagelser, steget². I den forbindelse har de nationale domstoles rolle med hensyn til at sikre overholdelse af statsstøttere reglerne fået endnu større betydning.
- (2) I 2019 offentliggjorde Kommissionen en undersøgelse af håndhævelsen af statsstøttere reglerne og afgørelser truffet af de nationale domstole i 28 medlemsstater³ ("håndhævelsesundersøgelsen")⁴. Undersøgelsen omfattede mere end 750 nationale domme i sager, som kan inddeles i to kategorier: 1) sager, hvor de nationale domstole er involveret i at drage konsekvenserne af den ulovlige gennemførelse af støtte ("privat håndhævelse"), og 2) sager, hvor de nationale domstole er involveret i gennemførelsen af kommissionsafgørelser om tilbagebetaling ("offentlig håndhævelse").
- (3) Håndhævelsesundersøgelsen viste, at antallet af statsstøttesager indbragt for de nationale domstole er steget mellem 2007 og 2017. Til trods for denne stigning har de nationale domstole kun anordnet afbødende foranstaltninger i meget få tilfælde, og erstatningssager tegner sig kun for meget lille andel af sagerne. Derudover lader det ikke til, at de former for samarbejde mellem Kommissionen og de nationale domstole, som blev indført dels i 2009 med Kommissionens meddelelse om de nationale

¹ Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget — Modernisering af EU's statsstøttepolitik (COM(2012) 209 final).

² Siden 2015 har mere end 96 % af de nye støtteforanstaltninger, for hvilke der er indberettet udgifter for første gang, været omfattet af den generelle gruppefritagelsesforordning. Se http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html.

³ Håndhævelsesundersøgelsen blev foretaget, før Aftalen om Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands udtræden af Den Europæiske Union og Det Europæiske Atomenergifællesskab blev undertegnet (24. januar 2020), og før den trådte i kraft (1. februar 2020). Alle henvisninger til medlemsstaterne i håndhævelsesundersøgelsen skal læses som omfattende Det Forenede Kongerige.

⁴ Jf. Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg, 2019, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

domstoles håndhævelse af statsstøttere reglerne ("håndhævelsesmeddelelsen fra 2009")⁵, dels i 2015 med Rådets forordning (EU) 2015/1589 ("procedureforordningen")⁶, er blevet anvendt i særlig vid udstrækning.

- (4) Denne meddelelse indeholder praktiske oplysninger til de nationale domstole og andre interesserede parter om håndhævelsen af statsstøttere reglerne på nationalt plan. Dens hovedformål er at udgøre vejledning til de nationale domstole, når de anvender statsstøttere reglerne, samt at tilskynde til tættere samarbejde med Kommissionen. Den tager hensyn til de spørgsmål, der er blevet rejst af domstolene som led i håndhævelsesundersøgelsen eller i forbindelse med sager henvist til Den Europæiske Unions Domstol ("Domstolen") med henblik på præjudicielle afgørelser. Dette omfatter eksempelvis sammenhængen mellem procedurer ved Kommissionen og sager ved de nationale domstole eller spørgsmål rejst i forbindelse med en ukorrekt anvendelse af gruppefritagelsesforordningerne.
- (5) Formålet med denne meddelelse er at yde vejledning til medlemsstaternes domstole, jf. artikel 267 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde ("TEUF"). Den er ikke bindende for de nationale domstole, og den påvirker ikke deres uafhængighed.
- (6) Siden håndhævelsesmeddelelsen fra 2009 er der sket en udvikling i Rettens og Domstolens (tilsammen "EU-Domstolene") praksis. Denne meddelelse inkorporerer denne udvikling og erstatter håndhævelsesmeddelelsen fra 2009.
- (7) Det primære fokus for denne meddelelse er privat håndhævelse. Kommissionens meddelelse om tilbagebetaling af ulovlig og uforenelig statsstøtte vedrører aspekter vedrørende offentlig håndhævelse⁷. Endvidere tager denne meddelelse sigte på dels at fremme et tættere samarbejde mellem Kommissionen og de nationale domstole ved at skitsere, hvilke samarbejdsredskaber der er til rådighed, dels at behandle konsekvenserne i tilfælde af overtrædelser af statsstøttere reglerne.

1.1. Ordningen for statsstøttekontrol

- (8) Artikel 107 i TEUF foreskriver, at "statsstøtte eller støtte, som ydes ved hjælp af statsmidler under enhver tænkelig form, og som fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene ved at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner, [er] uforenelig med det indre marked i det omfang, den påvirker samhandelen mellem medlemsstaterne."
- (9) Det generelle forbud mod statsstøtte er baseret på et tostrengt system med forudgående og efterfølgende kontrol af indgreb, der involverer statsstøtte. I henhold til artikel 108 i TEUF skal Kommissionen løbende undersøge alle eksisterende støtteordninger og foretage vurderinger af medlemsstaternes eventuelle planer om at yde ny støtte eller ændre eksisterende støtte. For at Kommissionen effektivt kan foretage disse undersøgelser, skal medlemsstaterne samarbejde ved at stille alle relevante oplysninger til rådighed og anmelde statsstøtteforanstaltninger.

⁵ Meddelelse fra Kommissionen om de nationale domstoles håndhævelse af statsstøttere reglerne ([EUT C 85 af 9.4.2009, s. 1](#)).

⁶ Rådets forordning (EU) 2015/1589 af 13. juli 2015 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af artikel 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (kodificering) ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 9](#)).

⁷ [EUT C 247 af 23.7.2019, s. 1](#).

- (10) Medlemsstaterne er forpligtet til dels at meddele Kommissionen enhver foranstaltning vedrørende indførelse af ny eller ændring af eksisterende støtte, og dels ikke at gennemføre en sådan planlagt foranstaltning, før Kommissionen har vurderet dens forenelighed med det indre marked ("standstill-klausulen")⁸. Den standstill-klausul, der hidrører fra artikel 108, stk. 3, i TEUF, har direkte virkning⁹: den tillægger personer rettigheder, som de kan påberåbe sig ved de nationale domstole.
- (11) Det følger heraf, at gennemførelsen af ordningen for statsstøttekontrol, som bestemmelsen i artikel 108, stk. 3, i TEUF er et grundlæggende element af, tilkommer såvel Kommissionen som de nationale domstole, idet deres respektive roller supplerer hinanden, men er klart adskilte. Kommissionen har enekompetence i forbindelse med vurderingen af en støtteforanstaltnings forenelighed med det indre marked, mens det påhviler de nationale domstole at beskytte personers rettigheder i tilfælde af en eventuel overtrædelse af artikel 108, stk. 3, i TEUF¹⁰.

1.2. Standstill-klausulen

- (12) Den umiddelbare anvendelse af artikel 108, stk. 3, i TEUF indebærer, at de nationale domstole skal træffe alle passende foranstaltninger i henhold til national ret for at drage konsekvenser af en overtrædelse af denne bestemmelse¹¹.
- (13) For at en støtteforanstaltning er omfattet af kravene i artikel 108, stk. 3, i TEUF, skal to betingelser være opfyldt, den ene positiv og den anden negativ: For det første skal foranstaltningen kvalificeres som statsstøtte¹², og for det andet skal foranstaltningen ikke opfylde alle betingelserne for at være omfattet af en fritagelse for anmeldelsespligten.
- (14) Hvis en foranstaltning ikke udgør statsstøtte, kan medlemsstaten således gennemføre den uden forudgående anmeldelse til Kommissionen. Kommissionen har udstedt vejledning om fortolkningen af begrebet statsstøtte¹³.
- (15) Derudover har Kommissionen vedtaget gruppefritagelsesforordninger (bl.a. den generelle gruppefritagelsesforordning¹⁴), som fastsætter betingelserne for, hvornår en

⁸ Domstolens dom af 14. november 2019, Dilly's Wellnesshotel, C-585/17, ECLI:EU:C:2019:969, præmis 54.

⁹ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 88, Domstolens dom af 3. marts 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 22, og og Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 29.

¹⁰ Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 38, Domstolens dom af 11. marts 2010, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, præmis 26, Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 21, og Domstolens dom af 3. marts 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 21.

¹¹ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 88 og 89, samt Domstolens dom af 3. marts 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 22 og 23.

¹² Se i den forbindelse Kommissionens meddelelse om begrebet statsstøtte i artikel 107, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde ([EUT C 262 af 19.7.2016, s. 1](#)).

¹³ Kommissionens meddelelse om begrebet statsstøtte i artikel 107, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde ([EUT C 262 af 19.7.2016, s. 1](#)); Meddelelse fra kommissionen om anvendelsen af Den Europæiske Unions statsstøtteregler på kompensation for levering af tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse ([EUT C 8 af 11.1.2012, s. 4](#)); Kommissionens meddelelse om anvendelsen af traktatens artikel 87 og 88 på statsstøtte i form af garantier ([EUT C 155 af 20.6.2008, s. 10](#)).

støtteforanstaltning skal eller kan betragtes som forenelig med det indre marked efter artikel 107, stk. 2 eller 3¹⁵. Kommissionen har også vedtaget de minimis-forordninger¹⁶, som indeholder betingelserne for, hvornår støtte anses for ikke at påvirke handelen mellem medlemsstaterne og for ikke at fordreje eller true med at fordreje konkurrencevilkårene¹⁷. Hvis en støtteforanstaltning opfylder alle de relevante betingelser i disse forordninger, er den berørte medlemsstat fritaget for pligten til at anmelde støtten til Kommissionen.

- (16) Endelig har Kommissionen i meddelelsen om statsstøtte til tjenesteydelser af almen økonomisk interesse¹⁸ og i forordningen om offentlig personbefordring med jernbane og ad vej¹⁹ fastlagt betingelserne for, hvornår kompensation for offentlig tjeneste kan betragtes som forenelig med det indre marked efter artikel 106, stk. 3, og artikel 93 i TEUF. I disse tilfælde er de pågældende foranstaltninger heller ikke omfattet af standstill-klausulen.

2. GENERELLE PRINCIPPER FOR HÅNDHÆVELSE AF STATSSTØTTEREGLERNE

2.1. Princippet om loyalt samarbejde

- (17) Artikel 4, stk. 3, i traktaten om Den Europæiske Union²⁰ (TEU) foreskriver, at medlemsstaterne skal fremme gennemførelsen af Den Europæiske Unions opgaver. Ifølge princippet om loyalt samarbejde, som er en iboende del af denne artikel, skal Den

¹⁴ Kommissionens forordning (EU) nr. 651/2014 af 17. juni 2014 om visse kategorier af støttes forenelighed med det indre marked i henhold til traktatens artikel 107 og 108 ([EUT L 187 af 26.6.2014, s. 1](#)).

¹⁵ I henhold til artikel 109 i TEUF kan Rådet på forslag af Kommissionen udstede de fornødne forordninger med henblik på anvendelsen af artikel 107 og 108 i TEUF og fastlægge de former for støtte, som skal være undtaget fra anmeldelsespligten. Det fremgår desuden af artikel 108, stk. 4, i TEUF, at Kommissionen kan vedtage forordninger vedrørende de former for statsstøtte, som Rådet i overensstemmelse med artikel 109 i TEUF har bestemt kan være undtaget.

¹⁶ Kommissionens forordning (EU) nr. 1407/2013 af 18. december 2013 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte ([EUT L 352 af 24.12.2013, s. 1](#)); Kommissionens forordning (EU) nr. 360/2012 af 25. april 2012 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte ydet til virksomheder, der udfører tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse ([EUT L 114 af 26.4.2012, s. 8](#)); Kommissionens forordning (EU) nr. 1408/2013 af 18. december 2013 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte i landbrugssektoren ([EUT L 352 af 24.12.2013, s. 9](#)); Kommissionens forordning (EU) nr. 717/2014 af 27. juni 2014 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på de minimis-støtte i fiskeri- og akvakultursektoren ([EUT L 190 af 28.6.2014, s. 45](#)).

¹⁷ Disse forordninger er vedtaget på grundlag af Rådets bemyndigelsesforordning (EU) 2015/1588 af 13. juli 2015 om anvendelse af artikel 107 og 108 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på visse former for horisontal statsstøtte ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 1](#)).

¹⁸ Kommissionens afgørelse 2012/21/EU af 20. december 2011 om anvendelse af bestemmelserne i artikel 106, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på statsstøtte i form af kompensation for offentlig tjeneste ydet til visse virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse (meddelt under nummer K(2011) 9380) ([EUT L 7 af 11.1.2012, s. 3](#)).

¹⁹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1370/2007 af 23. oktober 2007 om offentlig personbefordring med jernbane og ad vej ([EUT L 315 af 3.12.2007, s. 1](#)).

²⁰ [EUT C 202 af 7.6.2016, s. 13](#).

Europæiske Union og medlemsstaterne inden for deres kompetence bistå hinanden i gennemførelsen af disse opgaver.

- (18) Den pligt til at yde gensidig bistand, som følger af artikel 4, stk. 3, i TEU, gælder også for de nationale domstole²¹. Det betyder, at Kommissionen bistår de nationale domstole i anvendelsen af EU-retten²², og omvendt at de nationale domstole bistår Kommissionen i gennemførelsen af dens opgaver. De nationale domstole skal derfor træffe alle de foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre opfyldelsen af deres forpligtelser i henhold til EU-retten, og afholde sig fra at træffe afgørelser, som kan forhindre opfyldelsen af formålene med TEU og TEUF (tilsammen benævnt "traktaterne")²³.

2.2. Anvendelse af principperne om ækvivalens og effektivitet i nationale procedurer

- (19) Domstolen har konsekvent anerkendt princippet om procesautonomi i forbindelse med håndhævelsen af statsstøttere reglerne²⁴. Ifølge dette princip er medlemsstaterne, hvis der ikke findes EU-lovgivning på området, frit stillet til at beslutte, hvordan de opfylder deres forpligtelser efter traktaterne, forudsat at de midler, de gør brug af, ikke skader anvendelsesområdet for og effektiviteten af EU-retten. De nationale domstole skal således træffe passende foranstaltninger i henhold til national ret for at sikre en korrekt anvendelse af statsstøttere reglerne, når der ikke foreligger en kommissionsafgørelse om foranstaltningens forenelighed²⁵.
- (20) Anvendelsen af national ret må ikke gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for de nationale domstole at sikre overensstemmelse med artikel 108, stk. 3, i TEUF²⁶. I henhold til Domstolens praksis må den gældende nationale lovgivning ikke være mindre gunstig end den, der gælder for tilsvarende indenlandske situationer ("ækvivalensprincippet"), og den må ikke være udformet således, at den i praksis gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der følger af EU-retten ("effektivitetsprincippet")²⁷.

²¹ Domstolens dom af 22. oktober 2002, Eesti Pagar, C-94/00, ECLI:EU:C:2002:603, præmis 31.

²² Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 50, og Domstolens dom af 28. februar 1991, Delimitis mod Henninger Bräu, C-234/89, ECLI:EU:C:1991:91, præmis 53.

²³ Domstolens dom af 11. september 2014, Kommissionen mod Tyskland, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, præmis 56, og Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 41.

²⁴ Domstolens dom af 21. september 1983, Deutsche Milchkontor GmbH, C-205/82, ECLI:EU:C:1983:233, præmis 22 og 23, Domstolens dom af 13. juni 2002, Nederlandene mod Kommissionen, C-382/99, ECLI:EU:C:2002:363, præmis 90, Domstolens dom af 11. september 2014, Kommissionen mod Tyskland, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, præmis 39-42, Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 72, Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 40 og 41, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 135.

²⁵ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 89.

²⁶ Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 41, 42 og 45, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 138-140.

²⁷ Overholdelsen af effektivitetsprincippet vurderes på grundlag af denne bestemmelses enkeltheder og dens betydning i den pågældende fremgangsmåde. I den forbindelse henvises til Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 40.

2.2.1. Søgsmålskompetence

- (21) Ifølge princippet om procesautonomi anvender medlemsstaterne deres nationale regler om søgsmålskompetence i forbindelse med nationale retstvister vedrørende statsstøtte, forudsat at disse overholder ækvivalens- og effektivitetsprincippet.
- (22) Ifølge effektivitetsprincippet må nationale regler om søgsmålskompetence og retlig interesse ikke gøre indgreb i retten til en effektiv domstolsbeskyttelse i forbindelse med udøvelsen af de rettigheder, der følger af EU-retten²⁸.
- (23) Det fremgår af håndhævelsesundersøgelsen, at de nationale domstole hovedsagelig træffer afgørelse i sager anlagt af støttemodtagerens konkurrenter, som er direkte påvirket af de konkurrencefordrejninger, der følger af gennemførelsen af den ulovlige støtte²⁹.
- (24) En fysisk eller juridisk person kan imidlertid have en interesse i at bringe en sag for de nationale domstole af andre årsager end for at fjerne de konkurrencefordrejninger, der følger af den ulovlige gennemførelse af statsstøtte. De nationale domstole skal vurdere sagsøgerens søgsmålsinteresse, uanset om vedkommende er blevet direkte påvirket af de konkurrencefordrejninger, der følger af støtteforanstaltningen. Ved anvendelsen af de nationale regler om søgsmålskompetence skal de nationale domstole derfor tage hensyn til deres pligt til at beskytte interesserne hos enhver part, der har en tilstrækkelig retlig interesse ("tredjeparter")³⁰.
- (25) De nationale domstole skal desuden tage yderligere elementer i betragtning ved vurderingen af tredjeparters søgsmålskompetence og retlige interesse i forbindelse med sager om statsstøtte, der er ydet i form af skattemæssige foranstaltninger. Tredjepartsskatteydere kan udelukkende anses for at have en retlig interesse i at opnå refusion af en afgift, der opkræves i strid med standstill-klausulen, hvis den pågældende afgift udgør en del af finansieringen af den ulovlige statsstøtte³¹. Deres søgsmålskompetence beror ikke på tilstedeværelsen af et konkurrencemæssigt forhold til støttemodtageren³².

²⁸ Domstolens dom af 13. januar 2005, Streekgewest, C-174/02, ECLI:EU:C:2005:10, præmis 18.

²⁹ Jf. Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg, 2019, s. 71, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

³⁰ Eksempelvis har enhver person i Rumænien, som påvirkes af en ulovlig statsstøtteforanstaltning, søgsmålskompetence ved domstolene. Se bilag 3: Landerapporterne i Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg, 2019, s. 404, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>. I Letland er søgsmålskompetencen direkte baseret på artikel 108, stk. 3, i TEUF, og de nationale domstole kan derfor anvende procedureforordningens definition af "interesserede parter" til at fastslå, hvorvidt en person har søgsmålskompetence i en sag. Se bilag 3: Landerapporterne i Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg, 2019, s. 300, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

³¹ Der henvises eksempelvis til sager, hvor den ulovlige støtte finansieres med en afgift, som sagsøgeren er pålagt. Det forholder sig dog anderledes, når tvisten ikke vedrører en anmodning om fritagelse for den omtvistede afgift, men derimod lovligheden af de bestemmelser, der regulerer afgiften. Se i den forbindelse Domstolens dom 3. marts 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 25, og dom af 26. april 2018, ANGED, C-233/16, ECLI:EU:C:2018:280, præmis 26.

³² Domstolens dom af 13. januar 2005, Streekgewest, C-174/02, ECLI:EU:C:2005:10, præmis 19.

- (26) Derimod kan tredjepartsskatteydere ikke påberåbe sig ulovligheden af en støtteforanstaltning, som fritager visse virksomheder eller brancher for en afgift, med henblik på at undgå at betale den pågældende afgift eller opnå tilbagebetaling heraf. Dette gælder også, når de er i konkurrence med støttemodtagerne³³. En sådan løsning ville de facto føre til en styrkelse af statsstøttens konkurrencebegrænsende virkning, da det ville øge antallet af virksomheder, som er omfattet af den afgiftsfritagelse, der udgør ulovlig statsstøtte.

2.2.2. Kompetence

- (27) Princippet om procesautonomi indebærer, at det tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin nationale retsorden at udpege de kompetente domstole i sager vedrørende tildeling af ulovlig støtte. Det indebærer også, at medlemsstaterne fastsætter de nærmere procedureregler for sagsanlæg, forudsat at ækvivalens- og effektivitetsprincipperne er overholdt³⁴.
- (28) Da der ikke findes specifikke bestemmelser i EU-retten, er der stor forskel på de enkelte medlemsstaters retsorden. Nogle medlemsstater har oprettet særlige domstole, som behandler statsstøttespørgsmål, mens andre har tillagt afdelinger i eksisterende domstole enekompetence på området eller vedtaget procedureregler, der præciserer domstolenes kompetence i sager om offentlig og privat håndhævelse³⁵. I størsteparten af medlemsstaterne har de civil- og forvaltningsretlige domstole kompetence til at anvende statsstøttere reglerne³⁶.

2.2.3. Princippet om retskraft (*res judicata*)

- (29) Princippet om retskraft tilsiger, at retsafgørelser, der er blevet endelige, ikke længere kan anfægtes. Det er tilfældet, når alle appelmuligheder er blevet udtømt, eller når fristerne for anvendelse af disse muligheder er udløbet. Princippet om retskraft har til

³³ Domstolens dom af 10. november 2016, DTS Distribuidora de Televisión Digital mod Kommissionen, C-449/14 P, ECLI:EU:C:2016:848, præmis 81 og 82; Domstolens dom af 21. december 2016, Kommissionen mod Aer Lingus, C-164/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, præmis 121; Domstolens dom af 3. marts 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 24-28.

³⁴ Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 72.

³⁵ Eksempelvis har Irland tillagt en særlig underret under landsretten (Competition List of the High Court) enekompetence til at behandle konkurrenceretlige tvister, herunder statsstøttesager. I Italien har forvaltningsdomstolene siden den 19. januar 2013 haft tæt ved enekompetence til at behandle sager vedrørende offentlig og privat håndhævelse af statsstøttere reglerne. Civilretterne har bevaret deres kompetencer vedrørende visse bestemte typer af sager eller krav. Se bilag 3: Landerapporterne i Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxemburg, 2019, s. 253 og 263-264, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>. Se også Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), s. 103.

³⁶ Navnlig er forvaltningsdomstolene i de fleste medlemsstater kompetente, hvis sagsøger anfægter en afgørelse fra en offentlig myndighed om f.eks. gennemførelse af et påbud om tilbagesøgning eller tildeling af støtte, mens civilretterne er kompetente i spørgsmål vedrørende tilbagebetaling af statsstøtte i forbindelse med sager om insolvens eller tilkendelse af skadeserstatning. Jf. Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxemburg, 2019, s. 64, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

formål at sikre en stabil retstilstand og stabile retlige relationer samt en pålidelig retspleje og er forankret i såvel Unionens retsorden som i de nationale retsordener³⁷.

- (30) Ifølge princippet om EU-rettens forrang³⁸ har de nationale domstole pligt til at sikre, at de EU-retlige bestemmelser har fuld virkning, bl.a. ved på eget initiativ at nægte at anvende enhver modstridende bestemmelse i den nationale lovgivning. Dette gælder også de nationale regler, som princippet om retskraft er forankret i³⁹.
- (31) Samtidig har EU-Domstolens praksis begrænset betydningen af princippet om retskraft på statsstøtteområdet. Princippet om retskraft vedrører således alene anbringender, som der allerede udtrykkeligt er taget endelig stilling til — forudsat at ækvivalens- og effektivitetsprincipperne er overholdt — og ikke spørgsmål, som kunne have været rejst under en tidligere tvist, men som ikke er blevet det⁴⁰.
- (32) Princippet om EU-rettens forrang forhindrer også anvendelsen af princippet om retskraft i at begrænse Kommissionens enekompetence som fastsat i TEUF⁴¹. Den omstændighed, at en national domstol har truffet en afgørelse vedrørende en statsstøtteforanstaltning, før Kommissionen har truffet en afgørelse om samme foranstaltning, forhindrer ikke sidstnævnte i at fastslå, at den pågældende foranstaltning udgør ulovlig statsstøtte. Dette gælder også, hvis denne konklusion tidligere er blevet udelukket af en national domstol i sidste instans.

3. KOMMISSIONENS ROLLE

- (33) Formålet med den ordning med forudgående kontrol, der er fastsat i artikel 108, stk. 3, i TEUF, er at sikre, at der kun gennemføres forenelig støtte⁴². Med henblik på at nå dette mål, må en planlagt støtte ikke gennemføres, før Kommissionen har vedtaget en afgørelse om støttens forenelighed med det indre marked⁴³.

³⁷ Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 38.

³⁸ Domstolens dom af 5. februar 1963, Van Gend en Loos mod Administratie der Belastingen, C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1, Domstolens dom af 15. juli 1964, Costa mod E.N.E.L., C-6/64, ECLI:EU:C:1964:66, og Domstolens dom af 9. marts 1978, Amministrazione delle finanze dello Stato mod Simmenthal, C-106/77, ECLI:EU:C:1978:49.

³⁹ Domstolens dom af 18. juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, præmis 60 og 61.

⁴⁰ Domstolens dom af 18. juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, præmis 57-59, og Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 30 og 42-43.

⁴¹ Domstolens dom af 11. november 2015, Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, ECLI:EU:C:2015:742, præmis 44, Domstolens dom af 4. marts 2020, Buonotourist mod Kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, præmis 92-96, og Domstolens dom af 4. marts 2020, CSTP Azienda della Mobilità mod Kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, præmis 92-96.

⁴² Domstolens dom af 3. marts 2020, Vodafone Magyarorszá, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 19.

⁴³ Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 25 og 26, Domstolens dom af 18. maj 2017, Fondul Proprietatea, C-150/16, ECLI:EU:C:2017:388, præmis 40, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 84.

3.1. Kommissionens enekompetence

- (34) Kommissionen udøver normalt sin primære rolle med at vurdere en støtteforanstaltnings forenelighed i to trin. Først vurderer Kommissionen, om foranstaltningen kan kvalificeres som statsstøtte efter artikel 107, stk. 1, i TEUF⁴⁴, og derefter undersøger den, om foranstaltningen er forenelig med det indre marked. Første trin, dvs. vurderingen af tilstedeværelse af støtte, er en kompetence, der udøves af både Kommissionen og de nationale domstole, idet sidstnævnte muligvis skal fastslå, om en foranstaltning er omfattet af standstill-klausulen⁴⁵ (jf. afsnit 4.2.1 og 4.2.2). Andet trin, dvs. vurderingen af forenelighed, falder ind under Kommissionens enekompetence. Forenelighedsvurderingen skal indgå i en afgørelse⁴⁶, som kan efterprøves af EU-Domstolene⁴⁷.
- (35) Kommissionen kan vurdere en foranstaltnings forenelighed med det indre marked efter en foreløbig undersøgelse (når den ikke nærer tvivl om foranstaltningens forenelighed med det indre marked)⁴⁸ eller en formel undersøgelse (når den nærer tvivl om foranstaltningens forenelighed med det indre marked)⁴⁹. Hvis Kommissionen indleder en formel undersøgelse, vedtager den en afgørelse, hvori den fremsætter sin foreløbige vurdering med hensyn til foranstaltningens støttekarakter og redegør for sin tvivl om foranstaltningens forenelighed med det indre marked ("åbningsafgørelsen")⁵⁰.
- (36) Så længe der i forbindelse med den formelle undersøgelse endnu ikke er taget stilling til foranstaltningens forenelighed, har åbningsafgørelsen visse retlige konsekvenser (se afsnit 4.1.3).
- (37) Kommissionens vurdering af statsstøtteforanstaltninger i sine afgørelser begrænser de nationale domstoles udøvelse af deres kompetencer (jf. afsnit 4.1). Forudgående kommissionsafgørelser er bindende for de nationale domstole, og disse skal således rette sig efter Kommissionens vurdering af tilstedeværelsen af støtte⁵¹. Hvis en national domstol derimod træffer afgørelse, før der foreligger en afgørelse fra Kommissionens side, kan en sådan afgørelse ikke forhindre Kommissionen i på et givet tidspunkt at udøve sin enekompetence som fastsat i TEUF (jf. afsnit 2.2.3)⁵².

3.2. Kommissionens beføjelser til at håndhæve statsstøttere reglerne

- (38) Som en hovedregel skal Kommissionen med henblik på at pålægge sanktioner for overtrædelse af statsstøttere reglerne, hvis den fastslår, at den undersøgte foranstaltning

⁴⁴ Kommissionens meddelelse om begrebet statsstøtte i artikel 107, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde ([EUT C 262 af 19.7.2016, s. 1](#)).

⁴⁵ Domstolens dom af 4. marts 2020, Buonotourist mod Kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, præmis 90.

⁴⁶ Jf. artikel 4 og 9 i procedureforordningen ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 14](#)).

⁴⁷ Domstolens dom af 19. juli 2016, Kotnik m.fl., C-526/14, ECLI:EU:C:2016:570, præmis 37.

⁴⁸ Afgørelse om ikke at gøre indsigelse, jf. procedureforordningens artikel 4, stk. 3.

⁴⁹ Se begreberne "positiv afgørelse" og "negativ afgørelse" i procedureforordningens artikel 9, henholdsvis stk. 3 og stk. 5.

⁵⁰ Jf. procedureforordningens artikel 4, stk. 3 og 4 ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 14](#)).

⁵¹ Domstolens dom af 15. september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, præmis 33.

⁵² Domstolens dom af 4. marts 2020, Buonotourist mod Kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, præmis 92-96, og Domstolens dom af 4. marts 2020, CSTP Azienda della Mobilità mod Kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, præmis 92-96.

udgør ulovlig og uforenlig statsstøtte, vedtage en endelig afgørelse, som afslutter den formelle undersøgelse og indeholder et påbud om tilbagebetaling af støtten ("afgørelse om tilbagebetaling")^{53 54}.

- (39) Kommissionen har kodificeret sine håndhævelsesbeføjelser ved at vedtage procedureregler på statsstøtteområdet⁵⁵. I henhold til procedureforordningens artikel 16 skal Kommissionen kræve ulovlig og uforenlig støtte tilbagebetalt ved at træffe en afgørelse herom. Når Kommissionen i en afgørelse fastslår, at en støtteforanstaltning er ulovlig og uforenlig med det indre marked, har den ikke nogen skønsmæssig beføjelse og skal kræve tilbagebetaling af støtten⁵⁶, medmindre dette vil være i modstrid med et generelt princip i EU-retten⁵⁷. Kommissionens beføjelse til at kræve tilbagebetaling af støtte er desuden omfattet af en forældelsesfrist på 10 år⁵⁸.
- (40) I nogle tilfælde kan Kommissionen i henhold til procedureforordningens artikel 13 efter eget skøn vedtage midlertidige foranstaltninger, indtil den har afsluttet sin forenelighedsvurdering. Kommissionen kan navnlig udstede påbud om indstilling eller om tilbagebetaling, forudsat at en række betingelser er opfyldt^{59 60}. Disse foranstaltninger har til formål at begrænse den skade, der følger af gennemførelsen af støtte i strid med anmeldelsespligten og standstill-klausulen⁶¹.

4. DE NATIONALE DOMSTOLES ROLLE

- (41) Mens Kommissionen skal undersøge en støtteforanstaltnings forenelighed med det indre marked, selv når den har fastslået, at foranstaltningen er gennemført i strid med artikel 108, stk. 3, i TEUF, er det de nationale domstoles primære rolle at beskytte personers rettigheder i forbindelse med en sådan overtrædelse⁶².

⁵³ Domstolens dom af 14. februar 1990, Frankrig mod Kommissionen ("Boussac"), C-301/87, ECLI:EU:C:1990:67, præmis 9-22. Dette udelukker ikke, at Kommissionen i særlige tilfælde kan udstede et påbud om tilbagebetaling.

⁵⁴ Hvis Kommissionen blot fastslår, at der er ydet ulovlig statsstøtte uden forudgående anmeldelse efter artikel 108, stk. 3, i TEUF, pålægger den ikke tilbagesøgning af den støtte, der allerede er udbetalt, før den træffer endelig afgørelse, hvori den erklærer støtten uforenlig med det indre marked.

⁵⁵ Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 66, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 110.

⁵⁶ Domstolens dom af 7. marts 2002, Italien mod Kommissionen, C-310/99 P, ECLI:EU:C:2002:143, præmis 99.

⁵⁷ Jf. procedureforordningens artikel 16 ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 14](#)).

⁵⁸ Jf. procedureforordningens artikel 17, stk. 1 ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 14](#)).

⁵⁹ Domstolens dom af 14. februar 1990, Frankrig mod Kommissionen, C-301/87 P, ECLI:EU:C:1990:67, præmis 19 og 20, Domstolens dom af 21. marts 1991, Italien mod Kommissionen, C-303/88, ECLI:EU:C:1991:136, præmis 46, Domstolens dom af 21. marts 1990, Belgien mod Kommissionen, C-142/87, ECLI:EU:C:1990:125, præmis 14-16, [ophævet af Domstolen, se C-456/18 P].

⁶⁰ Hvis den pågældende medlemsstat ikke retter sig efter en afgørelse om påbud om indstilling eller om tilbagebetaling, kan Kommissionen, samtidig med at den undersøger sagens fakta på grundlag af de foreliggende oplysninger, indbringe sagen direkte for Domstolen og anmode om, at den manglende overholdelse af påbuddet erklæres for en tilsidesættelse af TEUF, jf. procedureforordningens artikel 14 ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 19](#)).

⁶¹ Jf. procedureforordningens artikel 13, stk. 1 og 2 ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 19](#)).

⁶² Domstolens dom af 12. februar 2008, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 38, og Domstolens dom af 21. november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 11 og 12.

- (42) De nationale domstole har ansvar for at yde effektiv retsbeskyttelse til tredjeparter⁶³. Deres bidrag til ordningen for statsstøttekontrol er særligt nødvendigt i de tilfælde, hvor der ydes ulovlig støtte, og der ikke findes en endelig kommissionsafgørelse om den pågældende foranstaltning, eller indtil der vedtages en sådan afgørelse, eller i de tilfælde, hvor der er ydet forenelig støtte i strid med standstill-klausulen⁶⁴.

4.1. Afgrænsning af de nationale domstoles kompetence i forbindelse med anvendelse af statsstøttere reglerne

- (43) De nationale domstole har beføjelse til at fortolke og anvende artikel 107, stk. 1, og artikel 108, stk. 3, i TEUF. Hvis der ikke findes en kommissionsafgørelse om den pågældende foranstaltning⁶⁵ er de nationale domstole således kun bundet af det objektive statsstøttebegreb ved udøvelsen af deres kompetence til at vurdere tilstedeværelsen af statsstøtte.
- (44) Kommissionen foretager desuden vurderingen af tilstedeværelsen af statsstøtte, hvilket normalt er det første trin forud for vurderingen af støttens forenelighed. Derfor kan enhver sag, der behandles af Kommissionen, før eller efter den behandles ved de nationale domstole, påvirke sidstnævnte⁶⁶, som det også forklares i afsnit 4.1.1-4.1.3.

4.1.1. Efter en afgørelse truffet af Kommissionen

- (45) De nationale domstole har begrænsede kompetencer i relation til afgørelser og skal rette sig efter vurderingen deri med hensyn til tilstedeværelsen af statsstøtte. De nationale domstole har heller ikke kompetence til at erklære Kommissionens afgørelser ugyldige⁶⁷. Kun EU-Domstolene besidder denne kompetence, jf. artikel 263 i TEUF⁶⁸.
- (46) Hvis en national domstol er i tvivl om fortolkningen eller gyldigheden af en kommissionsafgørelse, kan den anmode Kommissionen om afklaring (jf. afsnit 5.1)

⁶³ Domstolens dom af 11. december 1973, Lorenz GmbH mod Forbundsrepublikken Tyskland m.fl., C-120/73, ECLI:EU:C:1973:152, præmis 8, Domstolens dom af 21. november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 11, og Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 39.

⁶⁴ Hvad angår de nationale domstoles rolle i forbindelse med offentlig håndhævelse af statsstøttere reglerne henvises til Meddelelse fra Kommissionen — Kommissionens meddelelse om tilbagesøgning af ulovlig og uforenlig statsstøtte ([EUT C 247 af 23.7.2019, s. 1](#)).

⁶⁵ Se også Rettens dom af 20. juni 2019, A&O hostel and hotel Berlin mod Kommissionen, T-578/17, ECLI:EU:T:2019:437, præmis 72.

⁶⁶ Domstolens dom af 4. marts 2020, CSTP Azienda della Mobilità mod Kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, præmis 92-93, Domstolens dom af 4. marts 2020, Buonotourist mod Kommissionen, C-586/18 P, ECLI:EU:C:2020:152, præmis 96.

⁶⁷ Domstolens dom af 22. oktober 1987, Foto-Frost mod Hauptzollamt Lübeck-Ost, C-314/85, ECLI:EU:C:1987:452, præmis 20.

⁶⁸ Domstolens dom af 21. februar 1991, Zuckerfabrik Süderdithmarschen og Zuckerfabrik Soest mod Hauptzollamt Itzehoe og Hauptzollamt Itzehoe og Hauptzollamt Paderborn, C-143/88 og C-92/89, ECLI:EU:C:1991:65, præmis 23, Domstolens dom af 9. november 1995, Atlanta Fruchthandelsgesellschaft m.fl. (I) mod Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft, C-465/93, ECLI:EU:C:1995:369, præmis 51, og Domstolens dom af 18. juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, præmis 53.

eller, afhængigt af omstændighederne, kan eller skal⁶⁹ den henvise spørgsmålet til Domstolen med henblik på en præjudiciel afgørelse, jf. artikel 267 i TEUF⁷⁰.

4.1.2. Efter en kommissionsafgørelse, der erklærer en støtte forenelig

- (47) En endelig kommissionsafgørelse om at erklære en ulovlig støtte forenelig med det indre marked, efter at denne støtte er blevet ydet, indebærer ikke en efterfølgende lovliggørelse af de støtteforanstaltninger, som blev vedtaget i strid med standstill-klausulen i TEUF.
- (48) I den forbindelse skal de nationale domstole sikre, at der over for de berørte personer drages alle konsekvenser⁷¹ af en overtrædelse af standstill-klausulen. Disse konsekvenser skal drages i overensstemmelse med national ret og skal navnlig vedrøre gyldigheden af de retsakter, hvorved støtten gennemføres, og tilbagebetalingen af den finansielle støtte, der er tildelt i strid med standstill-klausulen.
- (49) Det følger heraf, at hvis en tredjepart anlægger sag ved en national domstol med henblik på ophævelse af de fordele, som er forbundet med en støtte, der gennemføres for tidligt, bør domstolen give denne medhold, selv om Kommissionen allerede har erklæret den pågældende støtte forenelig. Enhver anden fortolkning ville give medlemsstaterne mulighed for at tilsidesætte bestemmelserne i TEUF og dermed gøre bestemmelserne virkningsløse⁷².

4.1.3. Efter en åbningsafgørelse truffet af Kommissionen

- (50) Situationen er en anden, hvis Kommissionen i henhold til artikel 108, stk. 2, i TEUF blot har indledt en undersøgelsesprocedure vedrørende en støtteforanstaltning, der er indbragt for en national domstol. I åbningsafgørelsen udtrykker Kommissionen principielt tvivl om, hvorvidt en støtteforanstaltning er forenelig med det indre marked. Selv om denne tvivl normalt vedrører støttens forenelighed, er vurderingen af tilstedeværelsen af statsstøtte af præliminær karakter og bygger på en indledende undersøgelse af den pågældende foranstaltning⁷³.

⁶⁹ I henhold til artikel 267 i TEUF har en national domstol, hvis afgørelse ikke kan appelleres, under visse omstændigheder pligt til at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse. Når fortolkningen af EU-retten klart kan udledes af den eksisterende retspraksis eller ikke giver anledning til tvivl, har en domstol, hvis afgørelser ifølge de nationale retsregler ikke kan appelleres, ikke pligt til at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse, men det står den frit for at gøre det. Jf. Domstolens dom af 6. oktober 1982, *CILFIT mod Ministero della Sanità*, C-283/81, ECLI:EU:C:1982:335, præmis 14-20, Domstolens dom af 11. september 2008, *Unión General de Trabajadores de La Rioja*, C-428/06 til C-434/06, ECLI:EU:C:2008:488, præmis 42 og 43, Domstolens dom af 28. juli 2016, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, ECLI:EU:C:2016:603, præmis 47-50, og Domstolens dom af 15. september 2016, *PGE*, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, præmis 40, Domstolens dom af 4. oktober 2018, *Kommissionen mod Frankrig (kædebeskatning)*, C-416/17, ECLI:EU:C:2018:811, præmis 108 ff.

⁷⁰ Domstolens dom af 11. juli 1996, *SFEI m.fl.*, C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 50-51, og Domstolens dom af 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 44.

⁷¹ Domstolens dom af 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 30, Domstolens dom af 5. marts 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 89, Domstolens dom af 3. marts 2020, *Vodafone Magyarország*, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 23, og Domstolens dom af 13. december 2018, *Rittinger m.fl.*, C-492/17, ECLI:EU:C:2018:1019, præmis 42.

⁷² Domstolens dom af 19. december 2019, *Arriva Italia m.fl.*, C-385/18, ECLI:EU:C:2019:1121, præmis 85.

⁷³ Domstolens dom af 21. november 2013, *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 37-40.

- (51) I henhold til artikel 4, stk. 3, i TEU skal de nationale domstole tage hensyn til den retlige situation, der følger af igangværende procedurer ved Kommissionen, selv om disse er midlertidige.
- (52) Det betyder, at åbningsafgørelsen i sig selv har retlige konsekvenser, som de nationale domstole skal drage, så længe undersøgelsesproceduren pågår. Hvis der er vedtaget en åbningsafgørelse, kan en national domstol ikke fastslå, at den pågældende foranstaltning ikke udgør statsstøtte efter artikel 107, stk. 1, i TEUF, idet den effektive virkning af artikel 108, stk. 3, i TEUF ellers ville blive svækket⁷⁴.
- (53) Det er derfor de nationale domstoles ansvar at træffe afgørelse om egnede foranstaltninger til at afhjælpe den ulovlige gennemførelse af støtten, indtil Kommissionen vedtager en endelig afgørelse. De nationale domstole kan beslutte at indstille gennemførelsen af den pågældende foranstaltning og påbyde tilbagebetaling af allerede udbetalte beløb. De kan også beslutte at træffe afgørelse om midlertidige foranstaltninger til at beskytte såvel de berørte parter interesser som den effektive virkning af Kommissionens åbningsafgørelse⁷⁵.
- (54) Derudover kan de nationale domstole ikke blot udsætte sagen, indtil Kommissionen har truffet en endelig afgørelse⁷⁶. En beslutning om at udsætte sagen ville reelt have samme virkning som en beslutning om at afvise anmodningen om midlertidige foranstaltninger og ville medføre, at fordelene ved den ulovlige støtte opretholdes i en periode, hvor det er forbudt at gennemføre støtten.

4.2. De nationale domstoles kompetencer

- (55) Som nævnt i punkt 11-13 skal de nationale domstole fastslå, om der er ydet statsstøtte i overensstemmelse med artikel 108, stk. 3, i TEUF, inden for de grænser, der følger af Kommissionens enekompetence til at vurdere støttens forenelighed eller af eventuelle eksisterende kommissionsafgørelser om den pågældende foranstaltning.
- (56) De nationale domstole foretager deres vurdering i to trin: Først vurderer de foranstaltningens karakter med henblik på at fastslå, om den udgør statsstøtte efter artikel 107, stk. 1, i TEUF, hvorefter de, hvis de finder, at foranstaltningen udgør statsstøtte, skal fastslå, om foranstaltningen er omfattet af standstill-klausulen. Hvis de nationale domstole finder, at der er tale om en overtrædelse af standstill-klausulen, skal de træffe egnede foranstaltninger til at beskytte rettighederne for de personer, der er berørt af denne overtrædelse.

⁷⁴ Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 38.

⁷⁵ Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 41-43.

⁷⁶ Domstolens dom af 11. marts 2010, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, præmis 31 ff., og Domstolens kendelse af 4. april 2014, Flughafen Lübeck, C-27/13, ECLI:EU:C:2014:240, præmis 30.

4.2.1. Vurdering af tilstedeværelsen af støtte

- (57) Konklusionen om, at en støtte er blevet gennemført ulovligt, kræver, at det først skal konkluderes, at der foreligger statsstøtte. EU-Domstolene har bekræftet, at de nationale domstole, ligesom Kommissionen, har kompetence til at fortolke statsstøttebegrebet⁷⁷.
- (58) For at afgøre, om der er tale om statsstøtte, skal der ofte tages stilling til en række komplekse spørgsmål (se punkt 14). Kommissionen offentliggjorde detaljeret vejledning i meddelelsen om begrebet statsstøtte i artikel 107, stk. 1, i TEUF⁷⁸, med henblik på at bistå de nationale domstole.
- (59) Hvis der er tvivl om, hvorvidt der foreligger elementer af statsstøtte, kan de nationale domstole anmode Kommissionen om at afgive en udtalelse (jf. afsnit 5.1.1.2). De nationale domstole har også mulighed eller pligt til at henvise sagen til Domstolen med henblik på en præjudiciel afgørelse, jf. artikel 267 i TEUF.

4.2.2. Vurdering af, hvorvidt der er sket en overtrædelse af standstill-klausulen

- (60) I forbindelse med vurderingen af, om en støtteforanstaltning er omfattet af standstill-klausulen, skal de nationale domstole undersøge, om foranstaltningen kan være fritaget for anmeldelsespligten (jf. afsnit 1.2). De nationale domstole skal navnlig vurdere, om den pågældende foranstaltning opfylder kriterierne i en gruppefritagelsesforordning, eller om den udgør eksisterende støtte.
- (61) Hvis en støtteforanstaltning opfylder alle betingelserne i en gruppefritagelsesforordning, er den fritaget for forudgående anmeldelse til Kommissionen og forenelig med det indre marked.
- (62) Hvad angår "eksisterende støtte" indeholder procedureforordningen en definition af, under hvilke omstændigheder støtte kan anses som eksisterende støtte med henblik på at sikre retssikkerhed for medlemsstaterne og støttemodtagere⁷⁹. I lyset af udviklingen i statsstøttepolitikken kan visse foranstaltninger, som ikke udgjorde ny støtte, da de trådte i kraft, siden være blevet ulovlige. Når en foranstaltning, som udgør statsstøtte, kan kategoriseres som eksisterende støtte, har medlemsstaten ikke pligt til at anmelde den, men den skal stadig undersøges af Kommissionen.

4.2.2.1. Anvendelse af betingelserne i gruppefritagelsesforordningerne

- (63) Medlemsstaterne kan gå ud fra, at en foranstaltning er fritaget for anmeldelsespligten, hvis den opfylder de generelle og specifikke betingelser i en gruppefritagelsesforordning. Hvis en medlemsstat imidlertid gennemfører en støtteforanstaltning, som ikke opfylder alle betingelserne i den relevante

⁷⁷ Domstolens dom af 22. marts 1977, Steinike & Weinlig, C-78/76, ECLI:EU:C:1977:52, præmis 14, Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 49, Domstolens dom af 21. november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 10, Domstolens dom af 18. juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, præmis 50, og Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 39.

⁷⁸ [EUT C 262 af 19.7.2016, s. 1.](#)

⁷⁹ Jf. procedureforordningens artikel 21-23.

gruppefritagelsesforordning, uden forudgående anmeldelse til Kommissionen, er gennemførelsen af denne støtte ulovlig.

- (64) Anmeldelsespligten og standstill-klausulen i TEUF er ikke alene bindende for de nationale domstole, men også for alle medlemsstaternes administrative organer⁸⁰.
- (65) Ved vurderingen af, om en statsstøtteforanstaltning er blevet gennemført lovligt, skal de nationale domstole kontrollere, om betingelserne i en gruppefritagelsesforordning er opfyldt med henblik på at fastslå, at foranstaltningen var fritaget for anmeldelsespligten. Domstolen har defineret omfanget af de nationale domstoles kompetence, når de skal fastslå, om betingelserne i gruppefritagelsesforordningen er anvendt korrekt⁸¹, dvs. hvorvidt de nationale domstole kan fortolke dens bestemmelser.
- (66) Vedtagelsen af gruppefritagelsesforordninger har ikke til formål at overdrage ansvaret for vurderingen af statsstøttens forenelighed med det indre marked til medlemsstaterne, idet dette forbliver Kommissionens enekompetence⁸². Vurderingen af en bestemt støtteforanstaltnings forenelighed ud fra andre kriterier end dem, der er fastsat i den relevante gruppefritagelsesforordning, vil kræve en kompleks vurdering, som alene ligger inden for Kommissionens kompetencer⁸³. De nationale domstole har imidlertid ansvar for at vurdere, om de nationale myndigheder har ydet støtte, som er i fuld overensstemmelse med de generelle og de specifikke betingelser i den relevante gruppefritagelsesforordning, strengt fortolket.
- (67) Hvis der er ydet støtte i henhold til en gruppefritagelsesforordning, uden at denne støtte opfyldte alle de gældende betingelser, kan modtageren af denne støtte på det pågældende tidspunkt ikke have haft en berettiget forventning om, at støtten blev ydet lovligt⁸⁴. De nationale myndigheder har ikke beføjelse til at vedtage endelige afgørelser, som fastslår, at der ikke er nogen forpligtelse til at anmelde støtte⁸⁵.

4.2.2.2. Eksisterende støtte

- (68) Som nævnt i punkt 62 er eksisterende støtte i modsætning til ny støtte ikke anmeldelsespligtig. Hvis en national domstol fastslår, at en foranstaltning udgør eksisterende støtte, kan den ikke efterprøve den. Det hører ind under Kommissionens enekompetence at vurdere, om eksisterende støtte stadig er forenelig med det indre marked og foreslå egnede foranstaltninger i de tilfælde, hvor ordningen ikke længere er forenelig. Ved anvendelse af statsstøttereglerne er de nationale domstoles beføjelser begrænset til vurderingen af, om en støtte udgør eksisterende støtte efter artikel 108, stk. 1, i TEUF.

⁸⁰ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 90-92.

⁸¹ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 101, og Domstolens dom af 29. juli 2019, BMW mod Kommissionen, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, præmis 151.

⁸² Domstolens dom af 29. juli 2019, BMW mod Kommissionen, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, præmis 132 og 133, Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 67.

⁸³ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 68.

⁸⁴ Domstolens dom af 15. december 2005, Unicredito Italiano, C-148/04, ECLI:EU:C:2005:774, præmis 104, Domstolens dom af 19. marts 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, præmis 77, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 104.

⁸⁵ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 101, og Domstolens dom af 29. juli 2019, BMW mod Kommissionen, C-654/17 P, ECLI:EU:C:2019:634, præmis 151.

- (69) Traktaterne indeholder ingen vejledning om kvalificeringen af en støtteforanstaltning som eksisterende støtte. De omstændigheder, der skal foreligge for, at en støtte kan betragtes som eksisterende støtte, er defineret i procedureforordningens bestemmelser⁸⁶. Procedureforordningen indeholder imidlertid ingen bestemmelser om de nationale domstoles beføjelser eller forpligtelser, som fortsat reguleres ved bestemmelserne i TEUF som fortolket af Domstolen⁸⁷.
- (70) Artikel 17, stk. 1, i procedureforordningen foreskriver eksempelvis, at Kommissionens beføjelser til at kræve tilbagebetaling af støtte forældes efter 10 år, mens det fremgår af stk. 3 i samme artikel, at "enhver støtte, for hvilken forældelsesfristen er udløbet, anses for at være eksisterende støtte".
- (71) I den forbindelse udgør 10 års-forældelsesfristen ikke et generelt princip, hvorefter ny støtte bliver eksisterende støtte, efter denne periode⁸⁸. Forældelsesfristen på 10 år kan ikke anvendes i forbindelse med nationale procedurer, selv analogt⁸⁹, eftersom tilbagesøgningen sker i overensstemmelse med bestemmelserne i gældende national ret.

4.2.3. Beskyttelse af rettighederne for personer, der er berørt af en overtrædelse af standstill-klausulen

- (72) For at beskytte personers rettigheder mod ulovlig gennemførelse af statsstøtte kan de nationale domstole træffe forskellige afhjælpende foranstaltninger afhængigt af situationen. De kan eksempelvis beslutte at indstille eller ophæve gennemførelsen af foranstaltningen (afsnit 4.2.3.1), pålægge tilbagebetaling af beløb, der allerede er udbetalt (afsnit 4.2.3.2), eller træffe forskellige midlertidige foranstaltninger for på anden vis at beskytte de berørte parter interesser (afsnit 4.2.3.3)⁹⁰. Endelig kan de blive anmodet om at tilkende erstatning for skader lidt af tredjeparter som følge af den ulovlige gennemførelse af statsstøtte (afsnit 4.2.3.4). Under alle omstændigheder skal de nationale domstole give personer sikkerhed for, at alle passende foranstaltninger vil blive truffet i henhold til national ret med henblik på at drage konsekvenserne af overtrædelsen af artikel 108, stk. 3, i TEUF⁹¹.

4.2.3.1 Indstilling eller ophævelse af gennemførelsen af foranstaltningen

- (73) Når en statslig myndighed endnu ikke har gennemført en statsstøtteforanstaltning, der er tildelt i strid med artikel 108, stk. 3, i TEUF, skal de nationale domstole forhindre foranstaltningens gennemførelse, enten ved at suspendere den eller ved at ophæve foranstaltningen.

⁸⁶ Jf. procedureforordningens artikel 1, stk. 1, litra b), og artikel 17, stk. 3.

⁸⁷ Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 66, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 110.

⁸⁸ Rettens dom af 30. april 2002, Gibraltars regering mod Kommissionen, T-195/01 og T-207/01, ECLI:EU:T:2002:111, præmis 130.

⁸⁹ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 108 og 109, og Domstolens dom af 30. april 2020, Nelson Antunes da Cunha, C-627/18, ECLI:EU:C:2020:321, præmis 33.

⁹⁰ Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 43, og Domstolens dom af 21. december 2016, Kommissionen mod Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, ECLI:EU:C:2016:971, præmis 29.

⁹¹ Domstolens dom af 3. marts 2020, Vodafone Magyarország, C-75/18, ECLI:EU:C:2020:139, præmis 23, og Domstolens dom af 19. december 2019, Arriva Italia m.fl., C-385/18, ECLI:EU:C:2019:1121, præmis 84.

- (74) EU-retten indeholder intet krav om, at de nationale domstole nødvendigvis må drage specifikke konsekvenser med hensyn til gyldigheden af retsakten om tildeling af ulovlig statsstøtte. Det kræves alene, at domstolene træffer effektive foranstaltninger til at forhindre udbetalingen af ulovlig statsstøtte til modtageren. Der kan imidlertid være tilfælde, hvor indstillingen af den ulovlige gennemførelse af foranstaltningen i henhold til national ret kan opnås ved at annullere tildelingsretsakten⁹².
- (75) De nationale domstole kan således erklære den kontrakt, hvorved støtten ydes, ugyldig, annullere afgørelsen om tildeling af støtte eller indstille gennemførelsen heraf (f.eks. i tilfælde, hvor støtten ydes i form af adgang til en facilitet eller tjeneste).
- (76) Hvis støtten ydes i rater, bør de nationale domstole kræve, at fremtidige betalinger indstilles.

4.2.3.2 Tilbagesøgning

- (77) Hvis den ulovlige støtte allerede er blevet udbetalt til modtageren, skal de nationale domstole principielt, forudsat at der ikke findes en kommissionsafgørelse, hvorved støtten erklæres forenelig, kræve fuld tilbagebetaling af det ulovligt ydede beløb⁹³. Ophævelse af støtte gennem tilbagesøgning er den logiske konsekvens af støttens ulovlighed⁹⁴.
- (78) Med henblik på at genoprette situationen, som den så ud, før støtten blev ydet, skal de nationale domstole fuldstændig fjerne den fordel, der er givet støttemodtageren ulovligt. En sådan fordel omfatter støtten ("hovedstol") samt manglende betaling af renter, som virksomheden ville have betalt, hvis den havde skullet låne støttebeløbet på markedet i den periode, hvor ulovligheden forelå, hvilket ville have forbedret virksomhedens konkurrencemæssige stilling i den pågældende periode ("ulovlighedsrenter")⁹⁵. De nationale domstole skal derfor kræve tilbagebetaling af såvel støttens hovedstol som af ulovlighedsrenterne.
- (79) Hvis der verserer sager sideløbende med hinanden ved en national domstol og Kommissionen, og hvis Kommissionen erklærer støtten uforenelig, bør den nationale domstol gennemføre Kommissionens afgørelse i overensstemmelse med dennes bestemmelser⁹⁶.

⁹² Domstolens dom af 8. december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, præmis 44-47.

⁹³ Domstolens dom af 21. juli 2005, Xunta de Galicia, C-71/04, ECLI:EU:C:2005:493, præmis 49, Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 40 og 68, Domstolens dom af 21. november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 12, og Domstolens dom af 8. december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, præmis 43.

⁹⁴ Domstolens dom af 21. december 2016, Kommissionen mod Aer Lingus, C-164/15 P og C-165/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, præmis 116, Domstolens dom af 19. marts 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, præmis 70, og Domstolens dom af 8. december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, præmis 33.

⁹⁵ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 132, og Domstolens dom af 8. december 2011, Residex Capital IV, C-275/10, ECLI:EU:C:2011:814, præmis 39.

⁹⁶ Se i den forbindelse Meddelelse fra Kommissionen — Kommissionens meddelelse om tilbagesøgning af ulovlig og uforenelig statsstøtte ([EUT C 247 af 23.7.2019, s. 1](#)).

- (80) Hvis Kommissionen erklærer støtten forenelig, kræves det i henhold til EU-retten alene, at medlemsstaterne skal tilbagesøge ulovlighedsrenterne for den periode, hvor ulovligheden forelå⁹⁷, som løber fra datoen for udbetaling af støtten og indtil forenelighedserklæringen. Kommissionens afgørelse indebærer ikke, at gennemførelsesforanstaltninger, der er truffet i strid med artikel 108, stk. 3, i TEUF, lovliggøres med tilbagevirkende kraft⁹⁸.
- (81) Hvis en kommissionsafgørelse, hvorved støtten erklæres forenelig, annulleres, kan foranstaltningen ikke betragtes som godkendt af Kommissionen. Hvis foranstaltningen udgør statsstøtte, betragtes gennemførelsen heraf som ulovlig⁹⁹. Hvis der er anlagt et annulationssøgsmål, kan støttemodtageren desuden ikke påberåbe sig en berettiget forventning om, at støtten var lovlig¹⁰⁰.
- (82) Hvad angår beregningen af ulovlighedsrenter finder hverken artikel 16, stk. 2, i procedureforordningen eller artikel 9 og 11 i Kommissionens forordning (EF) nr. 794/2004¹⁰¹ anvendelse på en medlemsstats tilbagesøgning af ulovlig støtte, når Kommissionen ikke har vedtaget en afgørelse om tilbagebetaling. I sådanne tilfælde skal den pågældende medlemsstats myndigheder derfor beregne ulovlighedsrenterne i overensstemmelse med de gældende regler i national ret, forudsat at to betingelser er opfyldt. For det første skal reglerne overholde principperne om ækvivalens og effektivitet (jf. afsnit 2.2), og for det andet skal ulovlighedsrenterne beregnes efter en sats, der svarer til den sats, som ville være blevet anvendt, hvis støttemodtageren havde skullet låne det pågældende støttebeløb på markedet i den nævnte periode¹⁰².
- (83) Hvad angår forældelsesfristen for de nationale domstoles beføjelser til at kræve tilbagesøgning af støtte har EU-Domstolene statueret, at den 10-årige forældelsesfrist, der er fastsat i procedureforordningen, alene gælder for Kommissionen¹⁰³. Hvis der i forbindelse med en national procedure gælder en længere forældelsesfrist, skal den nationale domstol kræve tilbagesøgning af støtte ydet i strid med standstill-klausulen, selv efter at Kommissionens forældelsesfrist er udløbet. Nationale forældelsesfrister på mindre end 10 år er også bindende for de nationale domstole, medmindre der foreligger en kommissionsafgørelse om tilbagebetaling¹⁰⁴. Hvis Kommissionen vedtager en afgørelse om tilbagebetaling, kan medlemsstaterne ikke begrunde en manglende

⁹⁷ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 134.

⁹⁸ Domstolens dom af 12. februar 2008, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 40, Domstolens dom af 19. marts 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, præmis 76, og Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 59.

⁹⁹ Domstolens dom af 12. februar 2008, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 63.

¹⁰⁰ Domstolens dom af 12. februar 2008, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 68.

¹⁰¹ Kommissionens forordning (EF) nr. 794/2004 af 21. april 2004 om gennemførelse af Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af EF-traktatens artikel 93 ([EUT L 140 af 30.4.2004, s. 1](#)).

¹⁰² Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 141.

¹⁰³ Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 61.

¹⁰⁴ Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 71-75.

gennemførelse af denne afgørelse med krav i national ret såsom nationale forældelsesfrister¹⁰⁵.

4.2.3.3 Foreløbige forholdsregler

- (84) Det indgår også som en del af de nationale domstoles pligter i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF at træffe foreløbige forholdsregler, når dette er hensigtsmæssigt for at sikre personers rettigheder og effektiviteten af artikel 108, stk. 3, i TEUF¹⁰⁶. De nationale domstole træffer disse forholdsregler, som tager sigte på midlertidigt at fjerne støttens konkurrencebegrænsende virkninger¹⁰⁷, i henhold til national ret, forudsat at betingelserne med hensyn til ækvivalens og effektivitet er opfyldt (jf. afsnit 2.2).
- (85) De nationale domstole kan beslutte at træffe foreløbige forholdsregler, hvor der allerede er¹⁰⁸ eller vil blive udbetalt ulovlig støtte. I det førstnævnte tilfælde kan de nationale domstole kræve tilbagebetaling af støtten med ulovlighedsrenter eller midlertidig overførsel af støtten, inklusive renter for perioden mellem gennemførelsen af støtten og dens overførsel, til en spærret konto. Disse muligheder sikrer, at støttemodtageren ikke længere nyder den fordel, der knytter sig til den ulovlige støtte. Hvis der er risiko for umiddelbar udbetaling af støtten, kan domstolen afsige en foreløbig kendelse, som forhindrer udbetalingen af den formodede ulovlige støtte, indtil spørgsmålene vedrørende sagens realitet er afklaret¹⁰⁹.
- (86) På samme måde kan den nationale domstol, såfremt den ønsker at afvente resultatet af Kommissionens forenelighedsvurdering, før den vedtager en endelig afgørelse, træffe egnede foreløbige forholdsregler. En igangværende undersøgelse i Kommissionen fritager ikke den nationale domstol for dens forpligtelse til at beskytte personers rettigheder i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF¹¹⁰.

¹⁰⁵ Domstolens dom af 20. marts 1997, Land Rheinland-Pfalz mod Alcan Deutschland, C-24/95, ECLI:EU:C:1997:163, præmis 34-37, Domstolens dom af 29. marts 2012, Kommissionen mod Italien, C-243/10, ECLI:EU:C:2012:182, præmis 35, og Domstolens dom af 30. april 2020, Nelson Antunes da Cunha, C-627/18, ECLI:EU:C:2020:321, præmis 60.

¹⁰⁶ Domstolens dom af 21. november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 12, Domstolens dom af 21. december 2016, Kommissionen mod Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, ECLI:EU:C:2016:971, præmis 29, Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 52, og Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 46.

¹⁰⁷ Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 52, og Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 46.

¹⁰⁸ Håndhævelsesundersøgelsen indeholder oplysninger om en interessant fransk domstolsafgørelse truffet efter en negativ kommissionsafgørelse: For at kompensere for den automatiske opsættende virkning af en klage over tilbagebetalingsafgørelsen pålagde den nationale domstol støttemodtageren at indbetale de skyldige beløb på en spærret konto. Domstolen anvendte således en bestemmelse i fransk ret, hvorefter det er muligt at kræve foreløbig betaling i sager, hvor der ikke kan rejses alvorlig tvivl om tilbagebetalingspligten. Se bilag 3: Landerapporterne i Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg, 2019, s. 156, sagsresumé FR8: Cour administrative d'appel de Bordeaux, 10. december 2015, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

¹⁰⁹ Domstolens dom af 26. oktober 2016, DEI og Kommissionen mod Alouminion tis Ellados, C-590/14 P, ECLI:EU:C:2016:797, præmis 101.

¹¹⁰ En national domstol kan også beslutte at træffe midlertidige foranstaltninger, mens den afventer en udtalelse eller oplysninger fra Kommissionen eller en dom fra en højere national retsinstans eller EU-Domstolene.

- (87) De nationale domstole har pligt til at træffe foreløbige forholdsregler, når visse betingelser er opfyldt: i) der er ingen tvivl om tilstedeværelsen af statsstøtte, ii) støtten er ved at blive eller er blevet gennemført, og iii) der ikke er konstateret ekstraordinære omstændigheder, som gør en tilbagesøgning uhensigtsmæssig¹¹¹.

4.2.3.4 Erstatningssager

- (88) Det indgår som en del af de nationale domstoles rolle i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF, at de kan træffe afgørelse i sager om erstatning for tab lidt af tredjeparter som følge af ulovlig statsstøtte. Såfremt sagsøgeren gives medhold, gives vedkommende en direkte økonomisk kompensation for det lidt tab.
- (89) Domstolen har gentagne gange fastslået, at berørte tredjeparter kan anlægge sådanne erstatningssøgsmål for de nationale domstole i henhold til national ret¹¹², som bør overholde principperne om ækvivalens og effektivitet (afsnit 2.2). De retsgrundlag, som sagsøgere har baseret sig på tidligere, varierer derfor meget mellem medlemsstaterne.
- (90) Uanset muligheden for at kræve erstatning i henhold til national ret kan overtrædelse af standstill-klausulen principielt medføre erstatningskrav på grundlag af Domstolens praksis¹¹³ i "Francovich"-sagen¹¹⁴ og "Brasserie du Pêcheur"-sagen¹¹⁵. Denne retspraksis bekræfter, at medlemsstaterne er erstatningsansvarlige for tab, som er forvoldt personer på grund af en tilsidesættelse af EU-retten, der må tilregnes staten¹¹⁶. Et sådant erstatningsansvar foreligger, hvis: i) den bestemmelse, der er tilsidesat, har til formål at tillægge personer rettigheder, ii) tilsidesættelsen er tilstrækkelig kvalificeret, og iii) der er en direkte årsagsforbindelse mellem tilsidesættelsen af medlemsstatens forpligtelse og de skadelidtes tab¹¹⁷.
- (91) De to første betingelser vil generelt være opfyldt med hensyn til artikel 108, stk. 3, i TEUF. Domstolen har bekræftet eksistensen af personers rettigheder i henhold til denne

¹¹¹ Domstolens dom af 11. marts 2010, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-1/09, ECLI:EU:C:2010:136, præmis 36, og Rettens kendelse af 3. marts 2015, Gemeente Nijmegen mod Kommissionen, T-251/13, ECLI:EU:T:2015:142, præmis 45.

¹¹² Domstolens dom af 12. februar 2008, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 55, Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 56, Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 75, og Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 56.

¹¹³ Domstolens dom af 13. juni 2006, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, ECLI:EU:C:2006:391, præmis 41.

¹¹⁴ Domstolens dom af 19. november 1991, Francovich og Bonifaci mod Italien, C-6/90 and C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428.

¹¹⁵ Domstolens dom af 5. marts 1996, Brasserie du Pêcheur mod Bundesrepublik Deutschland og The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame m.fl., C-46/93 og C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, præmis 51.

¹¹⁶ Domstolens dom af 19. november 1991, Francovich og Bonifaci mod Italien, C-6/90 and C-9/90, ECLI:EU:C:1991:428, præmis 31-37, og Domstolens dom af 5. marts 1996, Brasserie du Pêcheur mod Bundesrepublik Deutschland og The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame m.fl., C-46/93 og C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, præmis 31.

¹¹⁷ Domstolens dom af 13. juni 2006, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, ECLI:EU:C:2006:391, præmis 45.

bestemmelse og har præciseret, at det er de nationale domstoles egentlige opgave at beskytte disse rettigheder¹¹⁸.

- (92) Eftersom medlemsstaternes myndigheder principielt har pligt til at anmelde statsstøtteforanstaltninger, før de gennemføres, vil tilsidesættelsen af artikel 108, stk. 3, i TEUF desuden i de fleste tilfælde ifølge EU-Domstolens praksis være tilstrækkelig til at fastslå eksistensen af en kvalificeret tilsidesættelse. Ved tilstedeværelsen af statsstøtte kan medlemsstaternes myndigheder normalt ikke hævde, at de ikke var bekendt med standstill-klausulen, idet der foreligger en omfattende retspraksis og vejledning fra Kommissionens side vedrørende anvendelsen af traktatens artikel 107, stk. 1, og artikel 108, stk. 3. I tvivlstilfælde og af hensyn til retssikkerheden kan medlemsstaterne altid anmelde foranstaltningen til Kommissionen¹¹⁹.
- (93) Den tredje betingelse om, at tilsidesættelsen af EU-retten skal have påført sagsøgeren et faktisk og reelt økonomisk tab, kan opfyldes på forskellige måder. Det fremgår af håndhævelsesundersøgelsen, at domstolene sjældent har tilkendt erstatning, idet de har vanskeligt ved at udpege den direkte årsagsforbindelse mellem den lidte skade og den ulovlige støtte¹²⁰.
- (94) Sagsøgeren vil ofte gøre gældende, at støtten direkte forårsagede en tabt fortjeneste. Stillet over for et sådant krav bør den nationale domstol tage følgende i betragtning:
- (a) I kraft af de EU-retlige krav om ækvivalens og effektivitet kan nationale regler ikke udelukke en medlemsstats ansvar for tabt fortjeneste¹²¹. Såfremt national ret skulle indeholde en sådan udelukkelse, bør den nationale domstol undlade at anvende bestemmelsen med hensyn til erstatningskrav i forbindelse med tilsidesættelse af artikel 108, stk. 3, i TEUF.
 - (b) Det vil være lettere at fastslå det faktiske omfang af tabt fortjeneste i de tilfælde, hvor den ulovlige støtte gjorde det muligt for støttemodtageren at vinde en kontrakt

¹¹⁸ Domstolens dom af 21. november 1991, *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig*, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 12-14, Domstolens dom af 21. oktober 2003, *van Calster og Cleeren*, C-261/01 og C-262/01, ECLI:EU:C:2003:571, præmis 53, og Domstolens dom af 12. februar 2008, *CELF og Ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 38.

¹¹⁹ I nogle tilfælde har EU-Domstolene imidlertid indtaget det synspunkt, at de nationale domstole med henblik på at fastslå, om en medlemsstats overtrædelse af EU-retten udgør en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse, skal tage hensyn til adskillige forhold i betragtning, herunder om den pågældende tilsidesættelse er undskyldelig, eller det forhold, at en EU-institutions holdning kan have bidraget til tilsidesættelsen. I den forbindelse henvises til Domstolens dom af 25. januar 2007, *Robins m.fl.*, C-278/05, ECLI:EU:C:2007:56, præmis 71, Domstolens dom af 4. juli 2000, *Haim*, C-424/97, ECLI:EU:C:2000:357, præmis 38, og Domstolens dom af 23. maj 1996, *The Queen mod Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas (Ireland)*, C-5/94, ECLI:EU:C:1996:205, præmis 28.

¹²⁰ I nogle tilfælde har de nationale domstole imidlertid anerkendt princippet om statens ansvar. I den forbindelse henvises til afgørelse truffet den 12. februar 2018 af Forvaltningsdomstolen i Marseille i sagen *CTC mod Corsica Ferries France*; ekspertundersøgelse af 28. februar 2019, *CTC mod Corsica Ferries France*, N/REF: 500060, bilag 3: *Landerapporterne i Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001)*, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxemburg, 2019, s. 152, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

¹²¹ Domstolens dom af 5. marts 1996, *Brasserie du Pêcheur mod Bundesrepublik Deutschland og The Queen / Secretary of State for Transport*, ex parte *Factortame m.fl.*, C-46/93 og C-48/93, ECLI:EU:C:1991:428, præmis 87 og 90.

eller opnå en specifik forretningsmulighed på bekostning af sagsøgeren, og hvor denne mulighed allerede er blevet udnyttet af modtageren.

- (c) Mere komplicerede tabsbestemmelser er nødvendige i tilfælde, hvor støtten alene medfører et tab af markedsandel. En mulig fremgangsmåde i sådanne tilfælde kunne være at sammenligne sagsøgerens faktiske indkomstsituation (på grundlag af resultatopgørelsen) med den hypotetiske indkomstsituation, såfremt den ulovlige støtte ikke var blevet ydet¹²².
 - (d) Der kan være omstændigheder, hvor det af sagsøgeren liddte tab overstiger den tabte fortjeneste. Dette kunne være tilfældet, hvis sagsøgeren som følge af den ulovlige støtte tvinges til at ophøre med sin virksomhed.
- (95) Nationale procedureregler gør det undertiden muligt for de nationale domstole at basere sig på en sagkyndigs vurdering eller rimelige skøn med henblik på at fastsætte det faktiske erstatningsbeløb. Når det er tilfældet, og forudsat at effektivitetsprincippet¹²³ overholdes, vil det også være muligt at anvende sådanne skøn i forbindelse med erstatningskrav, som opstår i forbindelse med artikel 108, stk. 3, i TEUF.
- (96) Muligheden for at kræve erstatning er principielt uafhængig af en eventuel parallel undersøgelse, som Kommissionen måtte være i gang med at foretage af den samme støtteforanstaltning. En igangværende undersøgelse i Kommissionens fritager ikke de nationale domstole for deres forpligtelse til at beskytte personers rettigheder i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF¹²⁴. Da sagsøgeren kan være i stand til at godtgøre, at vedkommende har liddt tab som følge af den for tidlige gennemførelse af støtten og navnlig som følge af støttemodtagerens ulovlige tidsfordel, er vellykkede erstatningskrav heller ikke udelukket i tilfælde, hvor Kommissionen allerede har erklæret støtten forenelig på det tidspunkt, hvor den nationale domstol træffer afgørelse¹²⁵.

¹²² I håndhævelsesundersøgelsen henvises der til et interessant tilfælde, hvor en fransk forvaltningsdomstol, efter at Kommissionen havde truffet afgørelse om tilbagebetaling af uforenelig statsstøtte, besluttede at tilkende erstatning for tab af markedsandele til støttemodtagerens største konkurrent. Appeldomstolen ophævede delvist den tidligere afgørelse om beregning af den liddte skade og udpegede en uafhængig sagkyndig til at beregne det præcise erstatningsbeløb. Den sagkyndige undersøgte, hvor mange kunder støttemodtageren havde overtaget fra klageren som følge af den uforenelige støtte, og beregnede beløbet for den deraf følgende tabte indkomst. En sådan beregning er ofte meget kompleks og afhænger af de specifikke markedsforhold og antallet af konkurrenter. Se bilag 3: Landerapporterne i Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg, 2019, s. 152, sagsresumé FR6: Tribunal administratif de Bastia, 23. februar 2017, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>. Se også afgørelse truffet den 12. februar 2018 af Forvaltningsdomstolen i Marseille i sagen CTC mod Corsica Ferries France; ekspertundersøgelse af 28. februar 2019, CTC mod Corsica Ferries France, N/REF: 500060.

¹²³ Se afsnit 2.2 ovenfor.

¹²⁴ Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 44, og Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 57-58.

¹²⁵ Domstolens dom af 12. februar 2008, CELF og Ministre de la Culture et de la Communication, C-199/06, ECLI:EU:C:2008:79, præmis 53 og 55, og Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 60.

- (97) Kommissionen har i enkelte få tilfælde truffet afgørelse om, at erstatning, der er tilkendt i henhold til national ret, udgør ulovlig støtte¹²⁶. Domstolen mindede om, at statsstøtte i retlig henseende er fundamentalt forskellig fra erstatning, som de nationale myndigheder måtte blive tilpligtet til at betale til enkeltpersoner for tab, de har påført dem¹²⁷. Når de nationale domstole træffer afgørelse om erstatning til en tredjepart for omkostninger, der er en direkte følge af ulovlig støtte, skal de imidlertid bestræbe sig på ikke at træffe afgørelser, hvis eneste virkning er at udvide kredsen af støttemodtagere¹²⁸.
- (98) I nogle få tilfælde har modtagere af ulovlig støtte forsøgt at kræve erstatning fra staten efter at være blevet pålagt at tilbagebetale støttebeløbet. Disse støttemodtagere fremførte som regel argumenter vedrørende en påstået tilsidesættelse af deres berettigede forventninger. Ikke desto mindre fastslog Domstolen, at en ulovligt tildelt støtteforanstaltning ikke kan give modtageren en berettiget forventning, idet denne bør kunne vurdere, om den korrekte procedure for tildeling af støtte er blevet fulgt¹²⁹.
- (99) Erstatningssøgsmål er sædvanligvis rettet mod den myndighed, der har bevilget statsstøtten. I "SFEI"-dommen behandlede Domstolen udtrykkeligt spørgsmålet om, hvorvidt der i henhold til EU-retten kan anlægges direkte erstatningssøgsmål mod støttemodtageren, og den konkluderede, at eftersom artikel 108, stk. 3, i TEUF ikke pålægger modtageren direkte forpligtelser, danner tilsidesættelsen af den pågældende artikel ikke tilstrækkeligt grundlag for, at modtageren ifalder ansvar¹³⁰. Dette berører ikke muligheden for at anlægge erstatningssøgsmål mod støttemodtageren i henhold til national ret, eksempelvis på grundlag af nationale bestemmelser vedrørende ansvar uden for kontraktforhold¹³¹.

5. SAMARBEJDE MELLEM KOMMISSIONEN OG DE NATIONALE DOMSTOLE

- (100) I henhold til artikel 4, stk. 3, i TEU skal Kommissionen bistå de nationale domstole ved opfyldelsen af deres hovedopgave med at håndhæve statsstøttereglerne. Til gengæld kan de nationale domstole anmode Kommissionen om bistand i forbindelse med anvendelsen af disse regler i en given sag. Tæt samarbejde mellem medlemsstaternes

¹²⁶ Kommissionens afgørelse (EU) 2015/1470 af 30. marts 2015 om statsstøtte SA.38517 (2014/C) (ex 2014/NN) gennemført af Rumænien – Voldgiftskendelse i sagen Micula mod Rumænien af 11. december 2013 ([EUT L 232 af 4.9.2015, s. 43](#)).

¹²⁷ Domstolens dom af 27. september 1988, Asteris m.fl. mod Grækenland og EØF, C-106 to 120/87, ECLI:EU:C:1988:457, præmis 23, og Domstolens dom af 21. december 2016, Kommissionen mod Aer Lingus, C-164/15 P og C-165/15 P, ECLI:EU:C:2016:990, præmis 72.

¹²⁸ Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 57.

¹²⁹ Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 98-104, Domstolens dom af 15. december 2005, Unicredito Italiano, C-148/04, ECLI:EU:C:2005:774, præmis 104, og Domstolens dom af 19. marts 2015, OTP Bank, C-672/13, ECLI:EU:C:2015:185, præmis 77.

¹³⁰ Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 72-74.

¹³¹ Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 75. I situationer, hvor der er tale om lovvalg, er det Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 864/2007 af 11. juli 2007 om lovvalgsregler for forpligtelser uden for kontrakt (Rom II-forordningen), der er afgørende for, hvilken ret der finder anvendelse ([EUT L 199 af 31.7.2007, s. 40](#)).

domstole og Kommissionen bidrager til større konsekvens¹³² og effektivitet i anvendelsen af statsstøttere reglerne i hele Den Europæiske Union.

5.1. Bistand fra Kommissionen til de nationale domstole

(101) Når Kommissionen bistår de nationale domstole, skal den overholde sin tavshedspligt og beskytte sin egen funktion og uafhængighed¹³³. I opfyldelsen af sine forpligtelser i henhold til artikel 4, stk. 3, i TEU over for de nationale domstole er Kommissionen forpligtet til at forholde sig neutral og objektiv. Kommissionen kan anmode de nationale domstole om at fremsende oplysninger, der er nødvendige for at yde den ønskede bistand. Når Kommissionen bistår de nationale domstole, vil den ikke varetage parternes private interesser. Kommissionens bidrag er således led i dens forpligtelse til at sikre en korrekt gennemførelse af statsstøttere reglerne og varetage offentlighedens interesse¹³⁴. Kommissionen vil derfor ikke konsultere nogen af parterne i den nationale sag.

(102) Den bistand, der ydes de nationale domstole i henhold til procedureforordningens artikel 29, berører ikke de nationale domstoles mulighed eller pligt¹³⁵ til at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse om fortolkningen af EU-retten's gyldighed i henhold til artikel 267 i TEUF¹³⁶.

5.1.1. Former for samarbejde

(103) I procedureforordningens artikel 29 er der fastlagt tre former for samarbejde mellem Kommissionen og de nationale domstole. I afsnit 5.1.1.1, 5.1.1.2 og 5.1.1.3 i denne meddelelse redegøres der yderligere for disse former for samarbejde.

5.1.1.1. Meddelelse af oplysninger til de nationale domstole

(104) I henhold til procedureforordningens artikel 29 kan de nationale domstole anmode Kommissionen om oplysninger, som den har til sin rådighed¹³⁷.

(105) De nationale domstole kan anmode Kommissionen om oplysninger om statsstøtteprocedurer, som den er i færd med at behandle. Dette omfatter f.eks. oplysninger om: i) hvorvidt der er en igangværende procedure vedrørende en statsstøtteforanstaltning, ii) hvorvidt en medlemsstat har anmeldt en bestemt støtteforanstaltning i overensstemmelse med artikel 108, stk. 3, i TEUF, iii) hvorvidt

¹³² Jf. betragtning 37 i procedureforordningen ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 12](#)).

¹³³ Domstolens kendelse af 6. december 1990, Zwartveld m.fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, præmis 10 og 11, og Rettens dom af 18. september 1996, Postbank mod Kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, præmis 93.

¹³⁴ Jf. betragtning 37 i procedureforordningen ([EUT L 248 af 24.9.2015, s. 12](#)).

¹³⁵ Jf. Domstolens dom af 6. oktober 1982, CILFIT mod Ministero della Sanità, C-283/81, ECLI:EU:C:1982:335, præmis 14-20, Domstolens dom af 11. september 2008, Unión General de Trabajadores de La Rioja, C-428/06 til C-434/06, ECLI:EU:C:2008:488, præmis 42 og 43, Domstolens dom af 28. juli 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, ECLI:EU:C:2016:603, præmis 47-50, og Domstolens dom af 15. september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, præmis 40, Domstolens dom af 4. oktober 2018, Kommissionen mod Frankrig (kædebeskatning), C-416/17, ECLI:EU:C:2018:811, præmis 108 ff.

¹³⁶ Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 44, og Domstolens dom af 15. september 2016, PGE, C-574/14, ECLI:EU:C:2016:686, præmis 40.

¹³⁷ Jf. procedureforordningens artikel 29, stk. 1, første del.

Kommissionen har indledt en formel undersøgelse, og iv) hvorvidt Kommissionen allerede har truffet en afgørelse¹³⁸.

- (106) Desuden kan de nationale domstole anmode Kommissionen om at videregive dokumenter, som den er i besiddelse af. Dette kan omfatte kopier af eksisterende kommissionsafgørelser, for så vidt disse afgørelser ikke allerede er offentliggjort på Kommissionens websted, faktuelle oplysninger, statistikker, markedsundersøgelser og økonomiske analyser.
- (107) Pligten til loyalt samarbejde, jf. artikel 4, stk. 3, i TEU, kræver, at Kommissionen giver de nationale domstole de oplysninger, de måtte anmode om¹³⁹, herunder også oplysninger, der er omfattet af tavshedspligt.
- (108) Når Kommissionen videregiver oplysninger til de nationale domstole, skal den overholde de garantier, der gives fysiske og juridiske personer i henhold til artikel 339 i TEUF¹⁴⁰. I henhold til artikel 339 i TEUF er Kommissionens medlemmer, tjenestemænd og øvrige ansatte forpligtet til ikke at give oplysninger, der er omfattet af tavshedspligt. Dette kan være både fortrolige oplysninger og forretningshemmeligheder.
- (109) Når Kommissionen agter at videregive oplysninger, der er omfattet af tavshedspligt, til en national domstol, anmoder den den nationale domstol om at bekræfte, at den vil garantere beskyttelsen af sådanne fortrolige oplysninger og forretningshemmeligheder. Når den nationale domstol giver en sådan garanti, videregiver Kommissionen de ønskede oplysninger med angivelse af, hvilke dele der er omfattet af tavshedspligt og derfor ikke bør offentliggøres. Hvis den nationale domstol til gengæld ikke kan give en sådan garanti, videregiver Kommissionen ikke de pågældende oplysninger¹⁴¹.
- (110) Der kan også være andre tilfælde, hvor Kommissionen ikke er i stand til at videregive oplysninger til de nationale domstole. Navnlig kan Kommissionen afslå at videregive oplysninger til en medlemsstats domstol, hvis dette vil gribe ind i Den Europæiske Unions funktion og uafhængighed. Dette er tilfældet, hvis en videregivelse vil skade gennemførelsen af de opgaver, Kommissionen har fået tillagt¹⁴² (f.eks. oplysninger om Kommissionens interne beslutningsproces).
- (111) For at sikre et effektivt samarbejde med de nationale domstole bestræber Kommissionen sig på at meddele de nationale domstole de ønskede oplysninger inden for en måned fra anmodningsdatoen. Hvis Kommissionen må bede den nationale

¹³⁸ Når den nationale domstol har modtaget disse oplysninger, kan den anmode om at blive løbende orienteret om situationen.

¹³⁹ Rettens dom af 18. september 1996, Postbank mod Kommissionen T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, præmis 64, og Domstolens kendelse af 13. juli 1990, Zwartveld m.fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:315, præmis 16-22.

¹⁴⁰ Domstolens dom af 28. februar 1991, Delimitis mod Henninger Bräu, C-234/89, ECLI:EU:C:1991:91, præmis 53, og Rettens dom af 18. september 1996, Postbank mod Kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, præmis 90.

¹⁴¹ Rettens dom af 18. september 1996, Postbank mod Kommissionen T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, præmis 93, og Domstolens kendelse af 6. december 1990, Zwartveld m.fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, præmis 10 og 11.

¹⁴² Domstolens kendelse af 6. december 1990, Zwartveld m.fl., C-2/88 Imm., ECLI:EU:C:1990:440, præmis 11, Domstolens dom af 26. november 2002, First og Franex, C-275/00, ECLI:EU:C:2002:711, præmis 49, og Rettens dom af 18. september 1996, Postbank mod Kommissionen, T-353/94, ECLI:EU:T:1996:119, præmis 93.

domstol om supplerende oplysninger vedrørende den oprindelige anmodning eller er nødt til at konsultere tredjeparter, som påvirkes direkte af videregivelsen af oplysningerne, begynder denne periode på en måned at løbe på ny fra det tidspunkt, hvor Kommissionen modtager de supplerende oplysninger, eller hvor konsultationen er afsluttet¹⁴³.

5.1.1.2. Videregivelse af udtalelser om spørgsmål vedrørende anvendelsen af statsstøttere reglerne

- (112) Det fastsættes ligeledes i procedureforordningens artikel 29, at de nationale domstole kan anmode Kommissionen om at afgive udtalelse om spørgsmål vedrørende anvendelsen af statsstøttere reglerne¹⁴⁴.
- (113) Når de nationale domstole anvender statsstøttere reglerne i en sag, skal de overholde de relevante EU-regler og EU-Domstolens retspraksis. Uden at dette berører EU-Domstolens ret til endelig fortolkning af traktaterne, kan de nationale domstole søge vejledning om anvendelsen af statsstøttere reglerne i Kommissionens beslutningspraksis samt i Kommissionens relevante meddelelser, retningslinjer og rammebestemmelser. De nationale domstole kan også søge vejledning om tidligere udtalelser eller bemærkninger fra Kommissionen, som er offentliggjort på Kommissionens websted, når de pågældende spørgsmål indeholder elementer svarende til sager, der er behandlet af andre nationale domstole¹⁴⁵.
- (114) Der kan imidlertid være omstændigheder, hvor tidligere kommissionsafgørelser og -udtalelser eller meddelelser, retningslinjer og rammebestemmelser fra Kommissionen ikke indeholder tilstrækkelig vejledning til medlemsstaternes domstole. I overensstemmelse med princippet om loyalt samarbejde, jf. artikel 4, stk. 3, i TEU, og i betragtning af de nationale domstoles afgørende rolle med hensyn til håndhævelse af statsstøttere reglerne giver Kommissionen medlemsstaternes domstole mulighed for at anmode den om at afgive udtalelse om relevante spørgsmål vedrørende anvendelsen af statsstøttere reglerne¹⁴⁶.
- (115) En anmodning om udtalelse fra Kommissionen kan principielt vedrøre alle økonomiske, faktuelle eller juridiske spørgsmål vedrørende statsstøtte, der opstår som led i den nationale sag. Mulige emner for Kommissionens udtalelser omfatter bl.a.:
- (a) Om en bestemt foranstaltning indeholder elementer af statsstøtte efter artikel 107, stk. 1, i TEUF, og i givet fald vejledning i beregningen af støttebeløbet. Sådanne anmodninger kan vedrøre et specifikt statsstøtteelement i artikel 107 i TEUF (navnlig begrebet virksomhed, eksistensen af en selektiv fordel, tilregnelser til medlemsstaten og anvendelse af statsmidler, mulig fordeljning af konkurrencen og påvirkning af samhandelen mellem medlemsstaterne).
 - (b) Om en bestemt støtteforanstaltning opfylder en betingelse i en gruppefritagelsesforordning, således at der ikke er behov for forudgående

¹⁴³ Dette kunne f.eks. være tilfældet med hensyn til visse typer oplysninger, der videregives af en privatperson, eller hvis en domstol i én medlemsstat anmoder om oplysninger, der er videregivet af en anden medlemsstat.

¹⁴⁴ Jf. procedureforordningens artikel 29, stk. 1, anden del.

¹⁴⁵ Se afsnit 5.1.2.

¹⁴⁶ Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 50.

anmeldelse til Kommissionen, og standstill-klausulen i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF ikke finder anvendelse.

- (c) Om en individuel støtte falder ind under en støtteordning, der er anmeldt til Kommissionen og erklæret forenelig med det indre marked ved en kommissionsafgørelse, eller om den udgør eksisterende støtte, og standstill-klausulen i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF ikke finder anvendelse.
 - (d) Om der foreligger ekstraordinære omstændigheder¹⁴⁷, som forhindrer den nationale domstol i at kræve fuld tilbagebetaling i henhold til EU-retten.
 - (e) De retlige forudsætninger for erstatningskrav i henhold til EU-retten og vejledning om beregningen af den lidte skade.
- (116) De nationale domstole har ikke kompetence til at vurdere en støtteforanstaltnings forenelighed på grundlag af artikel 107, stk. 2 eller 3, artikel 106, stk. 2, eller artikel 93 i TEUF¹⁴⁸. De kan derfor ikke anmode Kommissionen om at afgive udtalelse om en bestemt støtteforanstaltnings forenelighed med det indre marked. De nationale domstole kan imidlertid spørge Kommissionen, om den allerede er i færd med at vurdere en bestemt støtteforanstaltnings forenelighed som beskrevet i afsnit 5.1.1.1 ovenfor.
- (117) Når Kommissionen afgiver udtalelse, vil den i overensstemmelse med princippet om loyalt samarbejde, jf. artikel 4, stk. 3, i TEU, give den nationale domstol de faktuelle oplysninger eller den økonomiske eller juridiske afklaring, den har bedt om. I modsætning til EU-Domstolens autoritative fortolkning af EU-retten er Kommissionens udtalelse ikke retligt bindende for den nationale domstol.
- (118) Kommissionen afgiver udtalelse til de nationale domstole i overensstemmelse med deres processuelle regler og praksis. For at sikre et effektivt samarbejde med medlemsstaternes domstole bestræber Kommissionen sig på at meddele de nationale domstole de ønskede oplysninger inden for fire måneder fra anmodningsdatoen. Hvis Kommissionen må bede den nationale domstol om supplerende oplysninger vedrørende dens anmodning, kan denne firemånedersperiode forlænges.
- (119) De nationale domstoles pligt til at beskytte personers rettigheder i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF gælder også i den periode, hvor Kommissionen udarbejder den ønskede udtalelse. Som nævnt ovenfor gælder de nationale domstoles pligt til at beskytte personers rettigheder i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF, herunder ved hjælp af foreløbige forholdsregler¹⁴⁹, uanset om der stadig afventes en udtalelse fra Kommissionen.

¹⁴⁷ Se i den forbindelse Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, EU:C:1996:285, præmis 68-71.

¹⁴⁸ Domstolens dom af 4. marts 2020, CSTP Azienda della Mobilità mod Kommissionen, C-587/18 P, ECLI:EU:C:2020:150, præmis 90, og Domstolens dom af 19. juli 2007, Lucchini, C-119/05, ECLI:EU:C:2007:434, præmis 50-52.

¹⁴⁹ Se afsnit 4.2.3.3 ovenfor.

5.1.1.3. Fremsættelse af amicus curiae-bemærkninger

- (120) I henhold til procedureforordningens artikel 29, stk. 2, kan Kommissionen fremsætte skriftlige bemærkninger til nationale domstole, der anvender statsstøttereglerne. Den kan med tilladelse fra den pågældende nationale domstol også fremsætte mundtlige bemærkninger. Sådanne bemærkninger kaldes også "amicus curiae-bemærkninger". Kommissionen fremsætter amicus curiae-bemærkninger på eget initiativ.
- (121) Medlemsstaternes domstole eller parterne i en sag, der verserer for en national domstol, kan imidlertid anmode Kommissionen om at fremsætte amicus curiae-bemærkninger i en sag om statsstøttespørgsmål. Beslutningen om at intervenere som amicus curiae i en sag ved en national domstol er en af Kommissionens enekompetencer og henhører under dens skøn. Kommissionen er derfor ikke forpligtet til at besvare disse anmodninger eller tage stilling til dem.
- (122) Kommissionen fremsætter amicus curiae-bemærkninger i forbindelse med nationale retssager for at sikre en konsekvent anvendelse af artikel 107, stk. 1, eller artikel 108, stk. 3, i TEUF¹⁵⁰. I sin vurdering af nødvendigheden og hensigtsmæssigheden af at bidrage kan Kommissionen bl.a. tage følgende i betragtning:
- (a) Om sagen forventes at få bredere betydning ud over den konkrete sag (f.eks. hvis sagen involverer et generelt spørgsmål om statsstøtte).
 - (b) Om Kommissionens bemærkninger kan bidrage til en mere effektiv håndhævelse af statsstøttereglerne fra de nationale domstoles side.
 - (c) Hvis sagen indebærer et nyt realitetsspørgsmål, som ikke er omfattet af Kommissionens beslutningspraksis eller meddelelser, retningslinjer og rammebestemmelser.
 - (d) Om sagen verserer for en domstol, hvis afgørelse ikke kan gøres til genstand for yderligere appel.
- (123) Kommissionen respekterer fuldt ud de nationale domstoles uafhængighed og virkemåde. Ligesom Kommissionens udtalelser som beskrevet i afsnit 5.1.1.2 ovenfor er amicus curiae-bemærkninger ikke bindende for den nationale domstol, som træffer afgørelse i den sag, Kommissionen har interveneret i. Før Kommissionen på eget initiativ fremsætter amicus curiae-bemærkninger, underretter den den berørte medlemsstat herom ved hjælp af en skrivelse til dens faste repræsentation ved Den Europæiske Union.
- (124) For at kunne fremsætte nyttige bemærkninger kan Kommissionen anmode den relevante nationale domstol om at tilsende den de dokumenter, som domstolen har til sin rådighed, og som er nødvendige med henblik på Kommissionens vurdering af

¹⁵⁰ Kommissionen har siden 2014 fremsat amicus curiae-bemærkninger om tilstedeværelsen af statsstøtte, definitionen af tjenesteydelser af almen økonomisk interesse, håndhævelse af Kommissionens afgørelser om tilbagebetaling og vejledning om, hvorvidt nationale ret eller EU-ret finder anvendelse. Se i den forbindelse Final Study on the enforcement of State aid rules and decisions by national courts (COMP/2018/001), Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxemburg, 2019, s. 111, findes på <https://state-aid-caselex-accept.mybit.nl/report>.

spørgsmålet. Kommissionen anvender udelukkende disse dokumenter til at udarbejde sine bemærkninger.

- (125) Procedureforordningen fastlægger ingen procedurerammer for fremsættelse af amicus curiae-bemærkninger. Kommissionen fremsætter derfor sine bemærkninger i henhold til medlemsstaternes procedureregler og praksis, herunder vedrørende beskyttelse af parternes rettigheder. Hvis en medlemsstat endnu ikke har fastlagt relevante procedurerammer, er det den relevante nationale domstol der fastslår, hvilke procedureregler der gælder for fremsættelse af amicus curiae-bemærkninger i den verserende sag.
- (126) De nationale procedurerammer bør overholde de principper, der er fastlagt i denne meddelelses afsnit 2.2. Det indebærer, at de nationale procedurerammer for fremsættelse af bemærkninger om spørgsmål vedrørende anvendelsen af artikel 107, stk. 1, og artikel 108 stk. 3, i TEUF, ikke må gøre det a) unødigt vanskeligt eller praktisk taget umuligt at fremsætte sådanne bemærkninger (jf. princippet om effektivitet), eller b) mere vanskeligt end at fremsætte bemærkninger i retssager, hvor tilsvarende national ret finder anvendelse (jf. princippet om ækvivalens).

5.1.2. Fælles kontaktpunkt og offentliggørelse af udtalelser og amicus curiae-bemærkninger

- (127) For at sikre et mere effektivt samarbejde og bedre kommunikation med medlemsstaternes domstole har Kommissionen oprettet et fælles kontaktpunkt, hvortil de nationale domstole kan rette alle anmodninger:

European Commission
Directorate General for Competition
COMP Amicus State Aid
1049 Bruxelles
BELGIEN
Tlf.: 0032 2 29 76271
Fax: 0032 2 29 53584
E-mail: COMP-AMICUS-STATE-AID@ec.europa.eu

- (128) Kommissionen opfordrer de nationale domstole til fortsat at benytte dette fælles kontaktpunkt til at sende alle oplysninger eller anmodninger til Kommissionen i overensstemmelse med afsnit (5.1.1.1), 5.1.1.2 og 5.1.1.3 i denne meddelelse. De nationale domstole kan sende deres indlæg på et hvilket som helst af Den Europæiske Unions 24 officielle sprog¹⁵¹.
- (129) Kommissionen vil rapportere om sit samarbejde med de nationale domstole i sin årlige beretning om konkurrencepolitikken. Den vil også gøre sine udtalelser og indlæg tilgængelige på sit websted¹⁵².
- (130) Når Kommissionen afgiver udtalelser eller fremsætter amicus curiae-bemærkninger, beder den den pågældende nationale domstol om lov til at offentliggøre dem. Det giver

¹⁵¹ Artikel 55, stk. 1, indeholder en fuldstændig liste over Den Europæiske Unions officielle sprog.

¹⁵² Offentliggørelsen af Kommissionens udtalelser og amicus curiae-bemærkninger er betinget af den nationale domstols samtykke.

Kommissionen mulighed for at offentliggøre sine udtalelser og amicus curiae-bemærkninger på sit websted sammen med de nationale domstoles afgørelser i den pågældende sag, når disse foreligger.

- (131) Kommissionen vil bestræbe sig på at oprette en særlig platform, som de nationale domstole kan bruge til at sende andre spørgsmål til Kommissionen om statsstøttepolitikken, end dem der er omhandlet i afsnit 5.1.1.1, 5.1.1.2 og 5.1.1.3 i denne meddelelse, og som måtte opstå som led i deres daglige arbejde.

5.2 Bistand fra de nationale domstole til Kommissionen

- (132) Pligten til loyalt samarbejde, jf. artikel 4, stk. 3, i TEUF, indebærer også, at medlemsstaterne, herunder deres judicielle myndigheder, skal bistå Den Europæiske Unions institutioner med henblik på at opfylde Den Europæiske Unions mål.
- (133) For at sikre en effektiv håndhævelse af statsstøttereglerne opfordres de nationale domstole til hurtigst muligt at sende en genpart af enhver dom, de har afsagt, til Kommissionen, efter at denne har givet oplysninger, afgivet udtalelse eller fremsat amicus curiae-bemærkninger. Det vil give Kommissionen mulighed for rettidigt at få kendskab til sager, som det kunne være hensigtsmæssigt at fremsætte bemærkninger til, hvis en af parterne appellerer dommen. Når de nationale domstole fremsender en genpart af en dom, skal de meddele Kommissionen, om de indvilliger i, at dommen offentliggøres på Kommissionens websted.
- (134) For at sikre en mere effektiv og konsekvent anvendelse af statsstøttereglerne opfordrer Kommissionen medlemsstaterne til at oprette koordinationsenheder for de nationale dommere, der beskæftiger sig med statsstøttespørgsmål. Kommissionen mener også, at det af hensyn til videnuudveksling kan være særlig relevant at oprette formelle eller uformelle dommernetværk inden for statsstøttespørgsmål, enten på nationalt plan eller EU-plan. Centrale koordinationsenheder og dommernetværk vil give de nationale dommere mulighed for at udveksle bedste praksis på statsstøtteområdet og gøre det lettere for Kommissionen at videreformidle oplysninger om den seneste udvikling inden for statsstøttepolitikken gennem eksempelvis uddannelseskurser og nyhedsbreve.

6. KONSEKVENSER AF MANGLENDE OVERHOLDELSE AF STATSSTØTTEREGLERNE OG AFGØRELSE

- (135) Det fremgår af afsnit 4.2.1 og 4.2.2 i denne meddelelse, at de nationale domstole kan blive anmodet om direkte at anvende bestemmelserne i artikel 107, stk. 1, og artikel 108, stk. 3, i TEUF i deres nationale retssystemer. Hvis de nationale domstole ved deres afgørelser tildeler ny støtte i strid med standstill-klausulen, kan Kommissionen indlede en undersøgelsesprocedure i henhold til procedureforordningens artikel 12 med henblik på at undersøge den ulovlige støttes forenelighed med det indre marked. Samtidig kan Kommissionen indlede en traktatbrudsprocedure, hvis medlemsstatens domstole ikke

sikrer overholdelse af de forpligtelser, der følger af en kommissionsafgørelse om tilbagebetaling eller af traktaterne¹⁵³.

- (136) Som medlemsstaternes instanser er de nationale domstole forpligtet til at træffe passende foranstaltninger for at sikre, at afgørelser om tilbagebetaling gennemføres effektivt. Konsekvenserne af medlemsstaternes manglende gennemførelse af Kommissionens afgørelser fremgår af Kommissionens meddelelse om tilbagebetaling af ulovlig og uforenelig statsstøtte¹⁵⁴.
- (137) De nationale domstole skal også beskytte rettighederne for personer, der er berørt af en mulige overtrædelse af standstill-klausulen¹⁵⁵. Det fremgår af denne meddelelses afsnit 6.2, at medlemsstater, herunder deres nationale domstole, som ikke beskytter disse rettigheder, ikke opfylder deres forpligtelser i henhold til EU-retten¹⁵⁶.

6.1. Procedurer om ulovlig støtte ved Kommissionen

- (138) De nationale domstole kan direkte overtræde artikel 108, stk. 3, i TEUF ved at tildele ny støtte som led i en sag. Det kan ske, hvis en national domstol træffer en afgørelse, som påvirker gennemførelsen af en retsakt om tildeling af statsstøtte. Det er f.eks. tilfældet, når fortolkningen af en kontrakt eller en afgørelse om tildeling af støtte indebærer, at en støtteforanstaltnings oprindelige varighed forlænges¹⁵⁷.
- (139) Derfor skal de nationale domstole overholde artikel 108, stk. 3, i TEUF og anmelde enhver afgørelse om ændring eller forlængelse af en retsakt om tildeling af statsstøtte, f.eks. som følge af fortolkning, til Kommissionen¹⁵⁸.
- (140) Hvis den nationale domstol ikke sikrer overholdelse af standstill-klausulen ved at anmelde den nye støtte og underkaste den Kommissionens gennemgang, kan Kommissionen indlede en undersøgelse af den ulovlige støtte på eget initiativ eller efter at have modtaget en klage fra en interesseret part, jf. procedureforordningens artikel 12.

6.2. Traktatbrudsprocedurer

- (141) I henhold til artikel 258 i TEUF kan Kommissionen indlede en traktatbrudsprocedure, hvis den finder, at en medlemsstat ikke har overholdt en forpligtelse, der påhviler den i henhold til traktaterne. Formålet med proceduren er at bringe overtrædelsen til ophør. Efter en administrativ fase, hvor Kommissionen efter en formel udveksling af

¹⁵³ Domstolens dom af 11. september 2014, Kommissionen mod Tyskland, C-527/12, ECLI:EU:C:2014:2193, præmis 56.

¹⁵⁴ ([EUT C 247 af 23.7.2019, s. 1](#)), afsnit 6.

¹⁵⁵ Domstolens dom af 5. oktober 2006, Transalpine Ölleitung in Österreich, C-368/04, ECLI:EU:C:2006:644, præmis 38, og Domstolens dom af 21. november 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, ECLI:EU:C:2013:755, præmis 28.

¹⁵⁶ Domstolens dom af 23. januar 2019, Fallimento Traghetti del Mediterraneo, C-387/17, ECLI:EU:C:2019:51, præmis 66, og Domstolens dom af 5. marts 2019, Eesti Pagar, C-349/17, ECLI:EU:C:2019:172, præmis 110.

¹⁵⁷ Det er irrelevant, om den nationale domstol træffer afgørelse i forbindelse med en sag om foreløbige forholdsregler eller i forbindelse med substansbehandlingen, eftersom afgørelsen i begge tilfælde vil kunne påvirke støtteforanstaltningen, selv om det kun er midlertidigt.

¹⁵⁸ Domstolens dom af 26. oktober 2016, DEI og Kommissionen mod Alouminion tis Ellados, C-590/14 P, ECLI:EU:C:2016:797, præmis 107 og 108.

synspunkter med den berørte medlemsstat fremsætter en begrundet udtalelse, kan Kommissionen indbringe sagen for Domstolen.

- (142) Hvis de nationale domstole ikke drager passende konsekvenser af overtrædelsen af artikel 108, stk. 3, i TEUF, tilsidesætter de deres forpligtelser i henhold til traktaterne. Det kan være tilfældet, hvis de nationale domstole ikke forhindrer en ulovlig foranstaltning i at blive gennemført eller ikke pålægger tilbagebetaling¹⁵⁹.
- (143) Hvis de nationale domstole i strid med deres forpligtelser i henhold til artikel 108, stk. 3, i TEUF, undlader at beskytte personers rettigheder, kan dette indebære et ansvar for medlemsstaten. Domstolen har fastslået, at medlemsstaterne er ansvarlige for skade lidt som følge af tilsidesættelser af EU-retten, herunder tilsidesættelser som følge af en afgørelse truffet af en national domstol som sidste instans^{160 161}.

7. AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

- (144) Denne meddelelse erstatter håndhævelsesmeddelelsen fra 2009.
- (145) Denne meddelelse udgør vejledning til de nationale domstole om anvendelsen af statsstøttere reglerne. Den er ikke bindende for de nationale domstole, og den påvirker heller ikke deres uafhængighed.
- (146) Kommissionen kan revidere denne meddelelse på grundlag af ændringer af de gældende EU-regler eller fremtidig vigtig udvikling i retspraksis.

¹⁵⁹ Domstolens dom af 21. november 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires m.fl. mod Frankrig, C-354/90, ECLI:EU:C:1991:440, præmis 12, og Domstolens dom af 11. juli 1996, SFEI m.fl., C-39/94, ECLI:EU:C:1996:285, præmis 70.

¹⁶⁰ Domstolens dom af 30. september 2003, Köbler, C-224/01, ECLI:EU:C:2003:513, præmis 50.

¹⁶¹ Hvis Kommissionen vurderer, at en medlemsstat ikke har opfyldt de forpligtelser, der er fastsat i en dom i medfør af artikel 258, stk. 2, i TEUF, kan Kommissionen, efter at have givet den berørte medlemsstat mulighed for at fremsætte bemærkninger, indbringe sagen for EU-Domstolen i henhold til artikel 260, stk. 2, i TEUF.